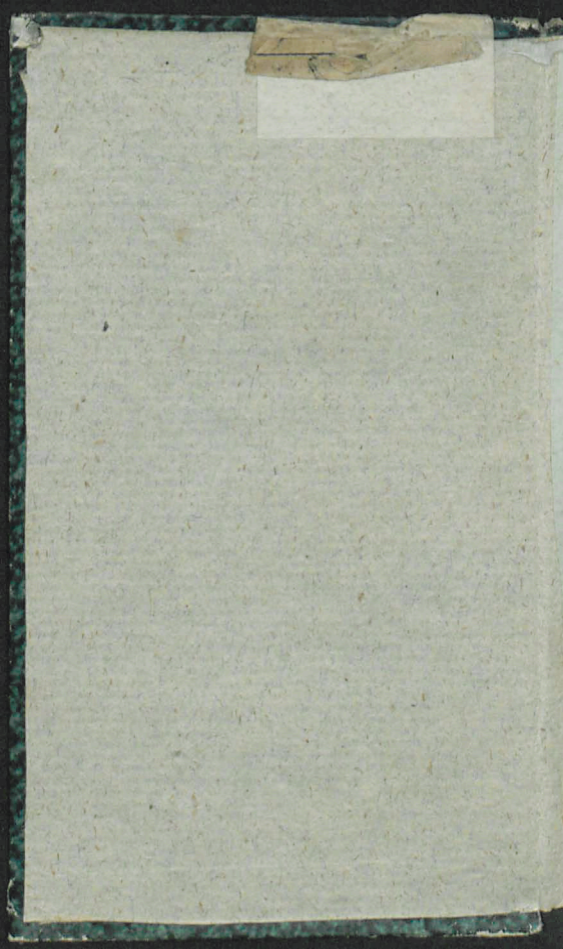

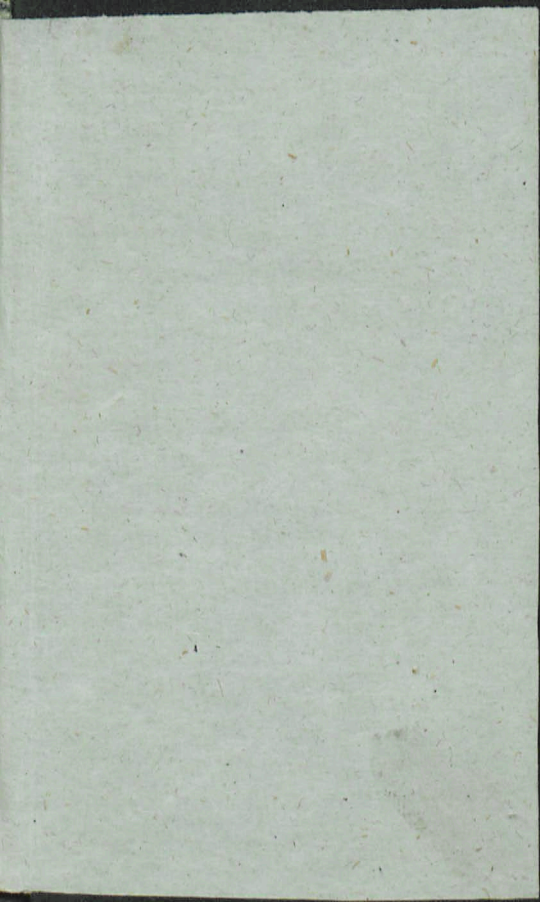
BIBLIOTEKA

Zakł. Nar. im. Ossolińskich

XVII

373

XVII-373-I

Illustri & Reu. Domino

MATTHÆO IOANNI

I V D I C K I

CANON. GNESNENSI

Archidiacono Pomeraniae

S. R. M. Secretario

SIMON STAROVOLSCIVS

Felicitatem

16.371

N interum, de fructuosa ratione legendi Historias, libellum meum in lucem emitto, Illustris & Reuerende Domine, quem duabus profectò de causis, sub tuo nomine apparere volo. Altera, quod humaniores literas, etiam grauioribus scientijs, &

assiduis occupationibus Eccle-
siasticis distractus, pro ingenij
tui elegantia, & humanitate
minime abhorreas. Altera,
quod in colenda, seruandaq;
amicitia, semper te constan-
tem & ubiq; tibi simillimum
exhibeas. Ex quo enim tem-
pore, in aula pientissimi illius
Antistitis, Matthiæ Libinij
(cuius viri memoriam neque
mors, neque omnino dies vl-
la vnquam eripiet) te pri-
mum vidi, statim ex sermo-
ne, & simplici gestu, virum à
candore ipso, & virtute factum
esse iudicavi, atq; indolèm ad-
amaui. Nec progressu tempo-
ris alium, licet variante ac lu-
dente Fortuna, quam probum
& constantem expertus sum,
atq; in nece tenendis conseruandis
que familiaritatibus perpetuò
honesti amantem. Ac proinde
cupio omnes eodem in te affe-
ctu esse, quo ipse sum: nec sa-
tis amare videor, nisi multi

ament, quem dignū omnium
amore scio. Et vel maxime pro
pterea, quod Patroni olim tui
de Religione, & Eccl. Catholica
zelozissimi exemplo, & deco-
rem domus Dei ames, & cona-
tum omnem, industriam, fortu-
nasq: tuas, non pro sæculi huius
pompa, sed pro augenda illius
gloria, libentissimè impendas.
Notum est Orbi Polono (im-
mo, & Sanctę Sedi Apostolicę)
vt a pio illo Antistite, dum
Cuiusmodi adhuc Episcopam
gubernaret, Gedanensibus va-
ria hæresi infectis Officialis, seu
Vicarius in Spiritualibus datus
Pomeranięq: totius Archidia-
conus constitutus, & amplissi-
mis illis Prussię Prouincię di-
strictibus, pro Ecclesia Sancta
labores susceperis, visitandoq;
permixtum inter fidei Ortho-
doxę hostes Clerum Catholi-
cum, multos abusus sustuleris;
multos deuios errores corre-
xeris: multa templa profanata

de manibus hereticorum recuperaueris: multisq; ad diligentem animarū gubernationem ordinatis, dignos salutis operarios prouideris. Notum, ut diuini cultus augendi, Ecclesias Pucensem, Suarzeuiensem, Camenenensem, Crusuicensem, Sluchouienensem, Choynicensem, & Capellam S. Stanislai Gnesnæ decore ornaueris, altaria erigeris, scholas & Seminaria fieri pijs Præsulis liberalitate procuraueris; ingenuosq; adolescentes, utiles aliquando Ecclesiæ Dei ministros, sumptibus tuis ad exteras nationes expediueris, Quid? quod ipse toties ad Sedem Apostolicam missus, Primatis Regni, ac primi Principis negotia, pro dignitate rei expediueris? & vn̄uersi postea Cleri, è Synodo Prouinciali Orator, ad Santissimum Pontificem Innocentium X. designatus, munus tibi iniunctū dextre tractaueris, & feliciter om-

nia obtinueris, quæcunquæ solidum perpetuæ firmitatis robur, ab Apostolica authoritate habere desiderabant. Atque hanc ego præcipuam semper viri Ecclesiastici occupationem existimaui, hanc doctrinæ, & prudentiæ partem, viri in Patria præclari esse putauit, ad honestatem, pietatem, modestiâq; Christianâ mores componere, bono publico, & salutem animarum, non priuatæ utilitati consulere: nec scire tantum pulchra, sed facere. Deo & veritati dare calamus, linguam mentem: patriæ & Ecclesiæ commo-
dare operam, industriam, opes. Quod dum tu vir amicissimè & Reuerende animo zelanti & liberali præstas, adque proposita in cælo præmia, virtutis gradu scandis, etiam in terris famam immortalem, quæ semper virtutem, vt umbra solem sequitur, absque dubio consequeris. Ibitq; tuum no-

men in venturas ætates, vel
Psalte Regio attestante, *Et iu-*
stitia eius manet in seculum;
seculi; & cum de viris probis,
Ecclesiæq; bonum amantibus.
apud posteros recordatio inci-
det, semper inter illos IVDIC-
KI numerabitur. Cuius voti
pignus ecce do, *Penu Histori-*
cum, seu de dextra & fructuo-
sa ratione historias legendi cõ-
mentarium, exile & minutum
scriptum, sed ideo pignus, (se-
ria enim historiarum narratio,
sero nomen tuum excipiet) v-
tile tamen iuuenibus, si exile,
non putabis. Interim vale, &
amari humanitatem, coli à me
virtutes tuas ama, qui Cleri
totius Poloniæ tibi animos de-
uinxisti.

BENEVOLVM
LECTOREM

Saluere iubeo !

*Vomodo suauissimos
historiarum fructus
ex earum diligenti
lectione decerpere o-
porteret, Lector Amicissime,
ante annos triginta & amplius
ex Iusti Lipsii viri immortalis
Epistola, modum desumptum,
& normam Polonæ iuuentuti
præscripseram : quod ex omni-
bus, qui de Methodo Historica
tractarunt, clariorem illo Do-*

Etorem neminem inuenirem.
Et sunt ex vetustioribus com-
plures haud omnino contemnē-
di, tam breuitate doctrinae, quā
ordine, & perspicuitate artis,
vt Caelius Secundus, Dionysius
Halicarnassæus, & Lucianus:
Ex recentioribus vero Fran-
ciscus Patricius, Franciscus
Balduinus, Iouianus Ponta-
nus, Andr. Franc Kenbergerus
Thomas Porcatius, Fridericus
Tilemannus. Anton. Posseuinus
Io. Beurerus, Philippus Glase-
rus, Francisc. Robortellus: Se-
bast. Foxius, Vbertus Folietus,
Ant. Viperanus, Christoph. Mi-
leus, Dionysius Lambinus, Vē-
tura Cæcus. Christoph. Pezelius
Io. Sambucius, Anton. Riccobon-
nus, tum in oratione sua Dres-
serus, & Melchior Canus, atq:
ultimo Bartholomæus Kecker-
manus. Sed maxime Io. Ber-
nartius ad rem mihi facere vi-
sus: quem Lypsianæ doctrinae
adiun-

adiunctum, & noua methode
per capita disiunctum, placuit
Historico studio addictis, ve-
lut in gustum dare, & peri-
culi faciendi causa. Nam
plures fortasse erunt, qui il-
lud magnum Historiæ penu,
& inibi iudicia Scriptorum,
probare malent, ad hæc autem
nostra non cognoscendi animū,
sed examinandi adferent. Cæ-
terum quia vetustiorum, vix
venalia exemplaria inuenias,
prout & nostræ iam editionis
prioris inter studiosos non repe-
riuntur, placuit paucis immu-
tatis recudere, & tuo vsui,
Candide Lector, qui maiori cū
fructu, & illos authores (si
acquirere poteris) & Histori-
cos ipsos legere cupis, hæc pri-
mo breuia, quæ ex probis,
& doctis adferimus, placi-
dus imbibe, & usurpa,
(inuenies autem in re leui,
non leue momentum) postea

verò, quid ab illis rectè aut se-
cus consulatur, dextrè iudica,
& me ama.

S I M O N I S
STAROVOLSCIJ
Poloni.
Penu Historicum

*Seu de dextra & fructuosa ra-
tione Historias legendi*

COMMENTARIUS

C A P V T I :

*Vita civilis diuisa in Practi-
cam, & Theoricam.*

*Vtrique in genere Historie co-
gnitio necessaria ostensa, &
breuiter laudata.*

V M vita sine pro-
posito vaga, otium
sine negotio mors
fit; vnicuique pro-
positum esse debet, vt alicui
negotio intentus Dei Optimi
Ma-

Maximi honorem illustret, hominibus profit, & quo rerum humanarum carius nihil datur nominis immortalitatem sibi quam maximè paret. At nullè ad hanc metam ex communi Sapientissimorum virorum traditione viæ tendunt, præterquam duæ: Practices vna, Theorices altera. ergo vnusquisque harum aliquam insistere, & firmo pede debet decurrere. *Omnis siquidem virtus* (ait Romanus Sapiens) *in duas partes diuiditur, in contemplationem veri, & actionem.* Si itaque Practices iter eligat, necesse est officium suum in agendo discernat. Discernere sine prudentia non potest. Prudentia autem nihil aliud est, quam euentorum obseruatio; rerum presentium ac futurarum ex præteritis tanquam ex fonte deriuata scientia. Res præteritas, earumve

euen-

ca civilis
viseo.

a. epist.

scientia
id.

euentus, vel vsu quotidiano,
vel ex Historia discimus. vsu
tardè, cum extimè ætatis sit
propria prudentia quam lar-
gitur: & etiam leuiter, cum
in angusto hoc vitæ circo mul-
to citius cretam attingamus,
quam obseruare liceat varios,
ac mutabiles humanæ rei flu-
xus. Historia verò obuia ma-
gis, diffusa latius, non vnus
ætatis finibus adstringitur, sed
omnium seculorum gentium-
que res gestas exiguo volumi-
ne comprehensas velut in spe-
culo proponit. Ex historia
igitur præcipua prudentia: ex
prudentia officiorum cognitio
ex officiorum cognitione pro-
ba actio. ergò nullus sine hi-
storiarum cognitione actionis
iter pede recto vnquam per-
agrabit. Si Theorices trames
magis placet; cum ad inanem
contemplationem is dirigi nõ
debeat, vel Theologiæ, vel

*Et unde
signatur.*

*Contempla-
tuis Histo-
riæ cognitio
necessaria.*

4
Jurisprudentiæ, vel Medicinæ,
vel Philosophiæ strenuam, &
bonam operam nauare debes.
At sine historia Sacrarum lit-
terarum seriem, Diuinorum
librorum interpretum Com-
mentarios, Oecumenicorum
Conciliorum vigorem, Ortho-
doxæ fidei antiquitatem, ac
consensum nunquam explica-
bit Theologus: sine historia
legum tabulas nunquam intel-
liget Iurisconsultus: sine cana
historiarum prudentia, neque
morbum sepius cognoscet, ne-
que remedia vtiliter aplicabit
Medicus: sine historia denique
adfectibus frænos nunquam
inijcet, virtutes in vero suo
vultu ostendet Philosophus.
Ergo qui turpiter in Theorices
cursu non vult herere, Histo-
riarum cognitionem sibi debet
comparare: comparata autem
tam vberes fructus in vita per-
cipiet, vt siue honestatem re-
qui-

quirat, nihil præclarius; siue
utilitatem, nihil fructuosius:
siue incunditatem, nihil amæ-
nius: siue dulcedinem, nihil
suavius. siue splendorem, ni-
hil illustrius; aut ad parandam
nominis immortalitatem, fir-
mius præstantiusq; reperiri po-
test.

C A P V T I I.

*Quid Historia practica conse-
rat in specie demonstra-
tum.*

CVM nulla vitæ pars Tul-
lio teste, neque publicis,
neque priuatis, neque foren-
sibus, neque domesticis in re-
bus, neque si tecum agas, quid
neque si cum altero contrahas
vacare officio possit; in eoque
colendo sita vitæ omnis hone-
stas sit, & in negligendo turpi-
tudo; nemo vnquam negaue-
rit,

Cicero, Off

*Officium in
omni re di-
scernendū.*

6 De fructuosa ratione
rit, nisi idem rationem om-
nem exuat ac sensum, antea-
quam ad agendum veniatur,
deliberatione rectoq; iudicio
opus esse, quo officium hoc
discernas, ac cognoscas. At
nulla deliberatio, nullum re-
ctum iudicium sine prudentia.
quam viuendi artem esse, pe-
rinde ac medicinam valetudi-
nis, nauigationis gubernatio-
nem, Romani eloquij flos asse-
rit, solam præire ac ducere ad
recte faciendum, diuinus Pla-
to scribit, Bion verò Borysthe-
nites tantum alijs omnibus
virtutibus præstantiorem cre-
dit, quantum visus alijs sensi-
bus. cui adeò plena cera sub-
scribit Stoicorum porticus ti-
bicen haud infirmus Apollo-
phanes, vt Prudentiam solam
virtutem esse putaret, quæ vel
in se alias cunctas contineret,
vel cui reliquæ omnes famula-
rentur. Et merito. quemad-
mo.

*Prudentia quæ
est in bono*

Cic. 5. De
fin.

Plat. in Me-
dione.

Prudentiæ
laus.

modū enim sine mixtura lucis nihil splendidum in orbe, ita sine prudentia nihil rectum in actione, quę vel sola virtutes omnes gloriam parientes ita gubernat, vt nihil verear affirmare, & iustitiam esse crudelem, & temperantiam sordidā, & constantiam imbecillem, & seueritatem dissolutam, & clementiam rigidam, & doctrinam stupidam, & omnem virtutem denique vitiosam, nisi prudentię vel sale condidatur, vel lumine collustretur. At huius sola historia est mater, quia solus ille prudens cum Tullio habetur, qui consequentia cernit, principia, & causas rerum videt, earumq; progressus, & quasi accessiones non ignorat, similitudines comparat, & rebus presentibus adiungit, atque annectit futuras. Hoc autem non aliunde petet facilius aut acquirere, quam

Virtus sine prudentia haud recta.

Prudentiā vero historia gignit.

8 De fructuosa ratione

Quia magis obuia quam peregrinatio .

Diffusa latius quam etas humana .

Omnigenis exemplis plena .

quam ex diligenti, & assidua
lectione Historiæ, quæ non
vnius regionis, aut plurium
etiam limitibus circumscripta
vti peregrinatio; non vnius
ætatis angustijs depresso, quem
admodum vsus, sed omnium
populorum omnis æui res ge-
stas velut in speculo ostendet
Hæc rerum experendarum, &
fugiendarum certissima præce-
pta, bonorum facinorum præ-
mia, malorum pœnas, Reipubi-
gubernandæ normam, disci-
plinæ militaris conseruanda
modum non verbis tantum
sed omnium gentium exemplis
tradet. Hæc maximorum im-
periorum auspicia, progressus
finem, malorum seu publico-
rum, seu priuatorum causas
omnium magistratum ab ipso
auspicali die in subditorum
beniuolentia concilianda in
dustriam, in seditione sedan-
da solertiam, in hoste proflig-

Quando stratagemata, de sum-
mis denique rebus prouida
consilia, imò quod maximum
est, eorundem euentus, om-
nigena denique exempla ad
omnem qualibet in re commo-
tissimè aptanda sic exprimer,
ut nullus Apelles corporis effi-
ciem in tabula representare
posset euidentiùs. Contra, ut
saepè videmus ob ingenij ac-
centis imbecillitatem bonum
ob malo non posse discernere:
sic illi, qui nulla superioris aut
quasi senili ac cana scientia
animos imbutos habent, quid
sibi, quid Reipublicæ, quid
familiaë suæ salutare, nunquam
scite poterunt constituere, ut
non vanè Senex Aegyptius,
ille, Græcos nulla vetustatis
cognitione excultos videns,
apud Platonem exclamarit,
*O Solon semper Græci pueri
estis, nec Græcus ullus senex.*
Doctorum vero Doctor Ari-
sto.

Plat. in Ti-
meo.

Rhet. cap.
5.

10 De fructuosa ratione
Stoteles discipulum suum Ale
xandrum magnum, acta præ
decessorum assiduè reuoluerè
iussit *Annales patrum*, in
quiens, *discute, unde optima
poteris exempla colligere, quia
acta præterita dant certum
documentum in futuris*. Nec
utile hoc præceptoris sui præ
ceptum neglexit aut contem
psit Alexander. quinimo Plu
tarcho teste, dum eò vsque in
Asia progressus esset, vt nullo
libros inueniret, non conten
tus Homeri Iliade, quam ne
dormiens quidem demittebat
ex ipsa Græcia nonnullos, &
imprimis historias Philisti sibi
mitti Harpalo mādauit. Quod
Alexandri factum cupide imi
tati sunt, selecti quique ducès
præcipuè magnus ille Iulius
Cæsar, qui ab Achilla pericu
lose in Aegypto oppugnatus,
cum nauibus vndique cinge
retur, mari se commisit, & æ-

Plut. in
Alex.

123

Historiarum
lectores vident

Zonar.
Tom. 2.

grè enatauit, attamen fertur libellos multos, quos lectitare consueuerat, manu inter natandum in sublimè elatos non abiēcisse, quanquam telis ab Aegyptijs vndiquè peteretur. Magnanimum quoque Brutum, qui in campis Philippicis pro patria & cum patria obiit, Historiam Polybij legendo propè triuisse, & quod admiratione dignum est, in ipso ardore belli ciuilibis, in ipsis Pompeij castris paulo ante Pharfalicam pugnam, eandem illam historiam, quo memorię consuleret, in compendium esse constat. Idem O- us, & Tacitus Romanū ander & Basilius Constan- tinopolitani Imperatores fa- cere in omnibus publicis actio- nibus consueuerant. Quos æ- mulatus est magnus ille Rex Alphonfus, qui Liuianam hi- storiam semper habebat comi- tem:

13 De fructuosa ratione
rem: atque adeo ut historiae
lectioni suam bestè regnandi
facultatem acceptam se ferre
testaretur, librum suis insigni-
bus regijs iussit appingi. Ca-
rolus vero V. historias non
Germanici tantum Imperij &
Hispanici, sed etiam veterum
Monarchiarum ac regnorum,
& in primis sapientissimum
Scriptorem Thucididem, què
in Gallicam linguam luculen-
ter à Claudio Massiliensi Epi-
scopo conuersum habuit, ma-
gna cum voluptate assiduè le-
git. Nostra vero memoria Fe-
lix Criscius Regni Poloniae
Cancellarius Tacitum,
cum in Senatu esset in f-
stauit. Cum igitur sola
dentia praeat ac ducat,
tè faciendum, illa autem ex
solo euentu rerum sit, euentus
autem nusquam melius quam
ex historia colligatur, nihil ex-
cogitare posse ad quaslibet vi-

lectio di
rum.

ta actiones ritè instituendas
historiarum lectione utilius,
imò æquè aptum aut conue-
niens concluditur.

CAPVT III.

*Quid Theoricæ historia confe-
rat summam explicata-
tum.*

E T si fatear sine historia-
rum cognitione esse pos-
se. fuisseque plurimos Theolo-
gos doctissimos. Iurisconsul-
tos clarissimos, Medicos ex-
pertissimos, Philosophos de-
nique acutissimos: attamen
nemo, qui attentius modo à
nobis allata excusserit, vnquã
negabit: nisi idem cæcus fue-
rit in perspicendis claris, vel
malitiosus in perfringendis cer-
tis, summum adferre antiqui-
tatis cognitionem superiori-
bus disciplinis ornamentum.

atque adeò adiuumentum proprium, non externum. Nam in exordio huiusce tractatus volui omnes homines curas omnes ad Dei gloriam & publicum Reipub. commodum conferre, igitur simul, nec Theorice ad inanem contemplationem vnquam me velle dirigere disertè professus sum, imò si qui tales sunt, vel fuere eorum ego vitam mortemque iuxtà existimo, Prudentissimo historico plena cera subscribente, sed eosdem tales assidue voce adhortatione, exemplo, scriptis omnibus, in quantum fieri potest prodesse curare, & vt tela in armamentarium, sic pro diuersitate munerum, & scientiarum, Theologiae, artium reginae arcana, facti iuris decreta, Medicinae denique ac Philosophiae præcepta in animum recondere, quæ mox vel in celebri aliqua Academia

Salust. Cō-
iurat. Ca-
tit,

*Inuētus in
litteris in
stituentis.*

disertè, ac eloquenter iuuen-
tuti inrerpretentur, vel ele-
ganti stylo expressa, ad poste-
ros transmittantur, fecunda-
que scientiarum diluue orbē
terræ inundent. His itaque
germanis Theologis, genuinis
Iurisconsultis, veris Medicis,
legitimis Philosophis, historiā
non externum, sed proprium
adiumentum, neque adeò e-
xiguum, vt sine damno illo
carere possint: sed tam am-
plum, vt illo destituti, nun-
quam quod profitentur no-
men sustinere poterint, pro-
baturum me singulis sequenti-
bus capitibus recipio. Et li-
cet Plinio magistro, suos cu-
iusque generis autores dili-
genter eligendos esse sciam,
qui consultum sibi studiisque
suis velit, nihilominus osten-
dam, tranquillam in contem-
platione rerum vitam agentem,
ab historiaram sole non lucem

Epist. lib. 7

10 De fructu uisitatione
solum mutuandam esse; sed
historiam ipsam omnes scien-
tias in se artesque continere,
atque adeo antiquitatis peri-
tum in re Theologica clarè,
Iuridica perspicuè, medica
aptè, Philosophica deni-
que acutè, cum le-
ni scientiarum
adminicu.

lo
posse differe-
re.

CAPVT IV.

Quid Theologo conferat historia in specie declaratum.

SCio Theologis omnibus, quod mandatum est, maxime cordi curæque esse debere, *Scrutamini* non historias, sed *Scripturas*, non Thucididis Polybij, Liuij aut Taciti sententias, sed sacrarum litterarum testimonia, Sanctorum Apostolorum traditiones, Oecumenicorum Conciliorum decreta, Sanctæ Matris Ecclesiæ consensum, Senatorum denique orbis terræ omnī exceptione maiorum, sanctorum, doctiorum, vetustiorum sententias, quibus diuina sapientia, quibus clarissimum lumen tenebris nostris, quibus prauis adfectibus antido-

18 De fructuosa ratione
tum, quibus diuina voluntas,
nostra salus continetur. Ve-
rum tamen & illud etiam au-
dacter adsero: In his ipsis sacris
litteris, traditionibus, Conci-
lijs, Ecclesiæ consensu, maio-
rum scriptis, innumera pene
esse, quæ nunquam purè, &
siquidè, sed quasi per nebulam
solum intelliget lector, qui nõ
est tinctus vel imbutus notitia
prisci aui; tum vel maxime
aduersus Christianæ religionis
hostium insultus: rerum gesta-
rum cognitionem Theologo
inecessariam, nemo sanus ab-
inuet. Nam quomodo pro-
missum sit explicandum cele-
bri illo Iacob Vaticinio adun-
bratum, *Non auferetur scep-
trum de Iuda, nec dux de fe-
more eius, donec veniat, qui
miccendus est* quomodo in-
tricatissima illa quæstio intel-
ligenda, quæ doctorum ma-
num ac calamum tam sæpè

Gen. 49. 13.

fatigavit. MARIA VIRGO
erat ex filiabus Aaron. quæ
nihilominus tamen Gabriele
teste erat cognata Elizabeth,
nulla affinitatis necessitudine
intercedente; quomodo fabu-
la illa de Ioanne VIII femina
impudentissimè facta, stultissi-
mè credita sit è mentibus ho-
minum explodenda; quomo-
do denique hoc recens, illud
verò antiquum dogma Eccle-
siæ cognoscendum, hanc or-
thodoxam & piam, illam sce-
lestem & blasphemam doctri-
nam esse credendam, hanc
traditionem patrum antiquo-
rum esse, istud vero commen-
tum novitiorum Evangelista-
rum agnoscendum. Non aliter
certè quam à vero sensu hi-
storiarum, quem nisi è medi-
tullijs autorum Theologus e-
rutum habeat, sit nescio quo-
modo ingeniosus, sit eloquens
sit exercitatus, tamen aridus

Luce 1:

20 De fructuosa ratione
ac balbus appareat necesse est,
nisi antiquitatis lumine, den-
sam hanc caliginem interpre-
tantium pellere queat. Vnde
haud immerito Antistitum
Antistes, magnus ille Augusti-
nus. *Quidquid (inquit) de
ordine temporum transactorū
indicat ea quæ appellatur hi-
storia, plurimum nos adiuuat
ad sanctos libros intelligendos.
Et iterum . Per Olympiadas ,
inquit , & per Consulū no-
mina , multa sepè queruntur
à nobis , & ignorantia Consu-
latus , quo natus est Dominus ,
& quo passus est , nonnullos
coegit errare . Tum paulo in-
ferius . Ne aliundè caligo du-
bitationis oriatur , de historia
gentium collata cum Euangelio
liquidius certiusq: colligitur .
Hæc Augustinus . cui comitem
nouum do , sed magnum , &
doctum Theologum . Viri om-
nes docti , inquit , consentiunt ,*

August. de
Doc. Chri
stia. c. 28.

Melch. Ca
nus! Epist.
Canar.

rudes omnes Theologos illos esse, in quorum lucubrationibus historia muta. Mihi quidem non Theologi solum, sed nulli satis eruditi videntur, quibus res olim gesta ignota sunt. Multa enim notis à Thesauris suis suppeditat historia, quibus si careamus, & in Theologia, & in quacunque alia ferme facultate inopes sæpenumero, indocti reperiemur. Cum verò pateat quandoq; in re quadam gesta Theologicae disputationis cardinem verti: quis est hic qui neget interdum etiam in Scholastica disputatione opus esse ex Annalium monumentis testes excitare clarissimos veritatis. Huc vsque ille. atque ego simul. qui sacras litteras historijs etiam profanis illustrari, his breuibus monstrando, Traditiones Apostolicas non adiumentum modò, sed robur omne fere & firmamen-

Loc. Theo
log. lib. I I
cap. 2.

tum debere historiæ, cum Io-
anne Bernartio optimo hac in
re scriptore, nihil vere or adse-
rere.

CAPVT V.

*Quid Iuriconsulto accedat ex-
historia breuiter declara-
tum.*

Quantam lucem futuro
Iuriconsulto adferat hi-
storiarum cognitio,
vel solus ille Clarissimus eru-
ditissimusque Lætinus Torren-
tius, de cuius laude neque hic
locus est vt plura dicantur, ne-
que plura dici possunt, quam
omnes boni, omnes litterati
memoria tenent, optimè do-
cebit, Iurisprudentiæ iniquiēns

L. 21. in studio talē esse, in quo nemo
præf. Com. excelleret, qui non historia ac
ad Suer. antiquitatis omnis peritiam si-
bi comparasset. Nam omnium

inde veterum Legum, Plebiscitorum, Senatusconsultorum. Edictorum Constitutionumq. facillime fragmenta colliget, omnium ibi mores consuetudinesq. velut in speculo videbit, de omnibus inde institutionibus, substitutionibus, bonorum possessionibus, stipulationibus, actionibus, publicis iudicijs, similibusq. Juris obiectis rectissime poterit discernere, imò singulis Iuris peritorum responsis lucem ab illo dare. Exemplo pro sexcentis alijs sit vnicum illud Vlpiniani *Est quoddam genus quasi in Insulam relegationis in provincia Aegypto, in Ouasin relegare.* Anxie hic antiqui quaerunt, quid sit in Ouasin relegare, & nescio quam nouam relegationis spetiem somniant cum, si vel vnum legissent Euagrium Scholasticum, scire potuissent nihil aliud signifi-

L. 7. §. 1.
ff. de in
& rel.

Euag. S.
last. hist.
bro 1. c.

ri, quain locum desertum in
 Africa, in quem nocentes olim
 frequentius relegari solebant.
 Quis etiam vel Heraclitus non
 rideat Accursij Commenta-
 rium ad illud acutissimi Papi-
 niani responsum: *Ideo condem-*
natus, quod artiozem annonam
adulitatis tempore praeiuit, fru-
mentariae pecuniae creditor non
videbitur, & ideo compensatio-
nem habebit? Imo. quod mi-
 rere, ex recentioribus etiam
 viri magni fluctuant; & locum
 haud sanum perhibent, serioq;
 nituntur persuadere expulsa
 adulitatis voce, legendum *edi-*
litatis. Continete manum in-
 terpretes, nullum hic dubium
 adite vel vnum Lampridium,
 & clarè non per dioptram, vi-
 debitis Iurisconsulti mentem.
 Sed præclarè hac in re Io. Vvol-
 fangus Treimonius Bauarus, e-
 didit Symphoniã iuris vtriusq;
 Chronologicam, in quã non

.17. ff. de
 omp.

ud. Hal.
 lciat.

amp. in
 Alex.

modo omnium Pontificum,
Consulum Romanorum & Im-
peratorum Jurisperitorum,
item tam veterum quam re-
centium nomina, successiones
atares, in vnum opus colli-
guntur, sed etiam quid ab v-
noquoque vel Imperatore, vel
Pontifice in vtroque iure san-
ctum sit, & constitutum, &
quæ constitutiones in Codice,
aut in Nouellis, quibus Con-
sulibus, quo anno, quo men-
se, quove die factæ sint, quid
item ex responsis prudentum
in singulas Pandectarum leges
translatum, magna cura & di-
ligentia, secundum temporum
ordinem exponitur, & addi-
tur præterea succincta delinea-
tio originis & successus tam
Imperij, quam iuris Romanæ
à primis Urbis temporibus vs-
que ad Iulium Cæsarem. For-
sterus quoque edidit Historiã
præcipuorum Iurisperitorum

26 *De fructuosa ratione*

& rectè, ex sententia Nicolai Oudaerti inquentis; *Cum posterior lex priorem abroget, vel ei deroget, nihil esse utilius quam legum ac Juris auctoriū quandam veluti chronologiam inuestigare, etatemque singulorum scire.* quia scimus quoque familiare esse ac tritum vulgò interpretibus. & imperitis quibusdam baburris, in libris, in colloquijs, in scholis, leges Digestorum neque paucas, & ponderosas eleuare vel eludere, quasi per legem aliquam Codicis corrigerentur. Citetur exempli gratia ex Digestis responsum aliquod Papiniani, Florentini, vel Modestini, illi ne prorsus obmutescant, non verebuntur respondere, per rescriptum aliquod D. Hadriani vel D. Pij in Codice relatum predictorum Iurifconsultorum, corrigi responsum. adhibeas tu Doctorum scholia, abnuēt,

L. ult. ff. de
cons. Pric

& se in nullius magistri verba iurasse dicet. Verba Iuriconsulti vrgeas; ineptissima sua exceptione obfistent. In summa quod habet vetus verbum, Si tu proreta isti naui es illi gubernatores erunt. atque hoc pacto firmissimum eludet argumentum, nisi tu ex historijs didiceris, qua quisque aetate Iuriconsultorum vixerit, & calamistratos istos milites in solem, & puluerem è suis umbraculis euocatos, valentissima causa & certissima veritate debiles, quam stultam sit affirmare Imperatorem aliquem suo rescripto eius corrigere sententiam, qui cum ille ipse Imperator inuis esse desisset natus nondum erat, clarè edoceas. Quis ergo iam tam stupidus, vt non percipiat, non leuem, sed maximè grauem, non infructuosam, sed omnino vtilem de Iuris consultorū

ætate inquisitionem. Quid
 historiarum ipsarum cognitio-
 nem? Nec est certè quod ali-
 quis hic mihi obijciat Bartho-
 lum, Baldum, Castrensem, Ia-
 sonem, & huius notæ similes
 viros magnos certè, & ingenij
 acumine monstrabiles. sed a-
 deo maiores multo futuros, si
 antiquitatis facem habuissent
 prælucentem, & vt noui Iusti-
 nianei habeant, serio moneo
 antea quam Institutionum tu-
 tissimo portu derelicto, inge-
 nioli sui cymbam in vastum
 Pandectarum conijciant pela-
 gus. Offerent enim se primo
 ingressu quæ de officio omniũ
 magistratuum ac iudicum in-
 tegrò penè primo Pandecta-
 rum libro: quæ de imperio
 mero ac mixto, de in ius vo-
 cando, de vadimonijis obeun-
 dis. de non eximendo eo qui
 duceretur, Secundo: de his qui
 notantur infamia, Tertio: tra-

*istinctius
 sensu ne-
 cessariam
 vis consub
 historia
 m cogni-
 onem.*

stantur. Accedent quæ tam
varijs multisq. locis de solem-
nitatibus testamentorum, ca-
latis comitijs, libripende, ære
ac libra, de institutionibus, &
legatis caducis, de S.C. Sillia-
no ac Claudiano, libertinis,
manu missionibus, iure patro-
natus, actione ingrati, iure
patriæ potestatis, iure aureo-
rum annulorum, censibus, de-
portatis, relegatis, emancipa-
tionibus, iure postliminij, iu-
dicijs publicis ferè omnibus, de
lege Attilia, Asinia, Cincia,
Cornelia, Fabia, Falcidia, Fa-
nia, Iunia, Norbana, Papia,
Lætoria, Licinia, Popæa, Pe-
tronia, Scribonia, Iulia cadu-
caria, Iulia Titia, Iulia miscel-
la, alijsque quas recensere lon-
gam foret, enarrantur. quæ
si quis sine historiarum præsi-
dio intelligere se posse sperat,
ideo certè facile expectaret, vt
de glacie media nascantur vio-
le,

læ, de niuibus rose, de prui-

nis lilia, & vt vnico verbo au-

dacter dicam, & concludam,

nullus in iure titulus illustris,

qui ab historia lucem non ac-

cipiat aliquam.

omnibus
Iuris libris
lux ab hi.
storia.

CAPVT VI.

Quid historia Medicis conferat

breuiter dictum & exem-

plis illustratum.

Historia ve
ra animorū
medicina.

Instabit fortasse tota Medi-

corum classis, & Hippo-

cratem, Galenum, Auicen-

nam, magistros se habere di-

cet, historias verò ne mini-

imum quidem societate medi-

cinam contingere; sed haud

prudenter certè & considerate

cum salutare ex eis sit & efficax

non contra corporis solum,

morbos remedium, sed con-

tra ipsos etiam animi affectus.

Nam da tyrannum aliquem,

qui seruis non ciuibus se præ-

esse

esse credit, cui nihil iniustum
videtur quod fructuosum, &
qui cum scelerato Caligula sce- Suet. Calig
lerate iactet, *Omnia sibi, & in*
omnes liceret ecce tibi statim
ex historiarum officina animo-
rum medico paratam antido-
tum. *Sit ante oculos Nepo,*
quem longa Caesarum serie au-
mentem, sua immanitas, sua Tac. hist. 1
luxuria cervicibus publicis de-
pulere. Cedo mihi iterum tu-
midum aliquem ac insolentem
qui libidinem solum dominan-
di causam belli habet, & ma-
ximam gloriam in maximo Im-
perio ponit. ecce tibi medi-
camentum salutare ex historia
Sapè & contēptus hostis cruen-
tum certamen edidit, & incliti
populi Regesque perleui momen-
to victi sunt. Et simul educ
Xerxem in aciem quinquagies
& bis cētenis octoginta tribus
militum milibus (Herodoto
teste) superbum sex millium,

Herod.
lib. 7.

omnis generis nauium classe
maris quasi dominum. Asian &
Europæ ad Hellespontum pon-
te coniungentem; & doce-
tantas copias exigua Spartano
rum manu ad Thermopylas,
Duce Leonida, remoratas
classem ad Salaminem consilio
ac prudentia Themistoclis de-
pressam, tam elati animi re-
gem vna scapha trepidè elap-
sum, domi à suis miserè con-
fossam. Da mihi iterum flul-
tum aliquem ob res secundas
exultantem, vel infida fiducia
in principum gratia se extol-
lentem, ecce tibi validum ex
historia antidotum. *Simul par-
ta & sperata decora vnius ho-
re fortuna euertere potest, no-
lite presenti credere fortune,
cum quid vesper ferat, incer-
tum est. Si rideat probè mo-
nentem, & dulcia hæc corru-
ptus stomachus respuat reme-
dia, ecce tibi amara que mor-
deant*

Liu. l. 30
& 45.

deant. Polycrates Tyrannus
ille Samius, ab Oronte captus
& in Michalesi montis vertice
cruci adfixus. Seianus Tybe-
rianum illud mancipium, in
Gemonias vnco tractus & à
populo maximo ludibrio ha-
bitus in Tiberim tandem mis-
sus. Sed hos attuli vt animo-
rum medicinæ gustum aliquem
ex historia darem: nunc cor-
poris etiam aliquem dabo. Ex-
cute Annales, & intelliges Al-
phonsum Hispaniæ regem va-
letudinem, quam ei ex Hippo-
crate suo vel Galeno restitue-
re medici non poterant, solis
Liuij lectione recuperasse; Fer-
dinandum Siciliæ, quem despe-
ratae sanitatis iudicabant medi-
ci, Curtij sola lectione re-
creatum atque refectum.
Magnum illum Laurentium
Medices, Medicæ artis frustra
adscitis subsidijs, vnica illa
que de Conrado III. Impera-

*Historia
morbis cor-
poris inter-
dum mede-
tur.*

34. *De praeiudicio ratione*
tore in obsidione Guelphi Ba-
variae Ducis fertur historia, sa-
nitati restitutum. Sed quem-
admodum si gubernator pla-
cido mari vehatur. nullo ad-
mirante illaudatus & inglorius
subibit portum; sic nec me-
dico in explorando morbo hi-
storiae vllus vsus, cum aeger vo-
ce, & confessione artem iuvat.
at si tegat, dissimulet, hic la-
bor, hoc opus, hic status re-
rum quo historia adhibenda,
in consilium. solius enim pru-
dentiae anchora sustineri po-
test fluctuans hoc nauigium.
Prudentia sola, quae quasi The-
seo filo diriget te in hoc laby-
rintho, & ducet ad occultum
morbi centrum. Quam non
in ciuili ac militari modo re,
sed etiam in hac medica posse
haurire ex antiquitatis hoc fō-
te, Principis Philosophi pru-
dens nepos, doctissimus ipse
medicus, mihi testis. Antio-
chus

chus Seleuci regis filius incre-
dibili Stratonices amore fla-
grabat, ostium pectoris nulli
mortalium recludebat, inedia
mori destinabat. Vocantur
peritissimi medici, artis præ-
cepta omnia adhibent, nihilq;
intentatum relinquunt, quo
occulti morbi huius causam
eliceant; tandem desperatæ sa-
nitatis Antiochum iudicant.
Solutus Erasistratus; Aristotelis
ex filia nepos, mentem cana
hac prudentia imbutam gerens
ex sola ad ingressum & egres-
sum Stratonices coloris muta-
tione, morbi causam depre-
hendit. At non satis morbum
ipsum cognoscere, oportet ex
arte applicare remedium: quod
appositè sapius non faciet ipse
Galenus, nisi mentem habeat
cana hac historiarum pruden-
tia imbutam. Etenim ut in te-
lis eadem ferri vis est, sed mul-
tum interest utrum excusso la-
cer-

30 De fructibus ratione
certo torqueantur, an remissa
manu effluant, à viro vel pue-
ro veniant; sic licet idem sit re-
medium quod datur, interest
tamen quàm maximè quomo-
do applicetur. quinimò quem-
admodum folia virere per se
non possunt, ramum de fide-
rant cui inhereant, ex quo tra-
hant succum; sic medicæ artis
præcepta, si sola sint, marcent
infigi volunt in veræ pruden-
tiæ ramo. *Multa & ignoran-
tibus egris curanda sunt* (in-
quit Romanus Sapiens) *&
multis mortis causa morbum
suum nosse.* adde & eam sæpè
ægrorum esse conditionem, ut
remedia respuant non secus ac
venena, neque ideo medico
fatis est cognoscere ex arte
quid vsui futurum, nisi Pru-
dentia suggerat, quomodo na-
turæ ac conditioni vniuscuius-
que inferuiat. Et facilè id o-
stendi potest in lucido histo-
ria-

riarum speculo, perprudens illud prudentis medici factum in puella regia curanda, abhorrebat illa sectionem, & ille sine ferro curare non poterat. Quid egit? dum tumentem mammam leniter fouet, scalpellum spongia tectum induxit, & ita incidit. Nec dissimile huic solers illud solertis medici consilium in phrenesi tollenda. dabat operam cuidam ægro, qui cibum capere nolebat, eo quod se mortuum diceret. submisit qui sub eiusdem insanix specie propter illum in lecto collocaretur; & cum se mortuum clamaret, cibum nihilominus non recusaret. graphicè agit personam personatus hic insanus. ille qui vera insania laborabat, rogauit statim an mortui etiam ederent? adfirmat alter. atq; hoc dicto cepit magis cupidè mandere. Quo exemplo ductus

Lycost.ia
The.hum
vit.

38 *De fructuosa ratione*
neticus, & ego quoque mor-
tuorum more pransurus sum,
inquit. confestim itaque cibum
fumere cepit, paucisque inte-
riectis diebus ex medici sen-
tentia morbo liberatus est. Hæc
& similia si ex historijs obser-
uauerit medicus, quemadmo-
dum ei qui iaculari discit, satis
est initio, si manum formet ad
certum locum, postea cum
hanc viam ex disciplina & exer-
citatione percepit, quocumq;
voluerit arte ea vsuros; sic fa-
cillimè exempla hæc ad alia
quæuis transferet, nec moni-
torem in singulis requiret. Quo
constituto, quis ille bucco qui
neget magnum cum adiuven-
tum, tum ornamentum etiam
medico accedere ex historia:
præsertim si legerit libellum
Ioannis Schenckij in quo col-
legit historias pertinentes ad
artem medicam.

CAPVT VII.

*Fruētus quem Philosophus
decerpit ex histo-
ria.*

CVM philosophia sit animi
morborum & affectionū
medicina; idcirco ne aliquem
hic nomen illius fallat, seriō
præmoneo, non intelligere
me illam squalidam, & perfo-
natam, quam vulgus hodie
tantū nouit, & quæ malis
scrupis, malis tribulis semitam
ad legitimam illam diuam im-
pleuit, in nugis quibusdam
Sophisticis sibi placet, in eo
supercilium attollit, prauis
captiunculis ingenia torquet,
imò corrumpit. Sed veram il-
lam, splendidam, ac claram
reginam, quæ mores compo-
nit, animum format, nihil o-
pinionis, omnia conscientia

*Scholasticis
abusus.*

*Philosophia
pars qua ad
meres pre-
cipua vel
potius sola*

causa facere docet, virtutes ostendit in vero suo vultu, adfectibus frænum iniicit, mentem à corpore deducit, animum Deo ac rectè rationi subijcit, & animo ceteras res humanas. Maximè quæ docet, beatum non eum esse, quem vulgus appellat, ad quem pecunia magna confluxit; sed illum cui bonum omne in animo est erectum & excelsum & mirabilia calcantem, quæ hominem ea sola parte æstimandum docet, qua homo est, id est qui natura magistra utitur, ad illius leges componitur. sic vivit quomodo illa præscripsit; quæ aliqua vis mouet, nulla perturbat. Et hac distinctionis face sic prælucente, adserimus ut arbori radicem si amputes, truncum sine succo relinques: sic Philosophiam sine nervis, si ab ea auferas historiæ venam. Cui rei probandæ nihil opus est

vt laborem, nam ipsi Philo-
phi non pedibus modò, sed
vtraque manu in hanc senten-
tiam eunt, historiam philoso-
phiæ fulcrum agnoscunt. Lon-
gum iter est (inquit magnus
Philosophus) per præcepta; bre-
ue & efficax per exempla,
id est, magis paucis mentes hu-
manæ exemplis, quàm verbis
mouentur plurimis, hæc au-
tem talia quid aliud docent,
quam cohibere adfectus, inge-
rere virtutem, & quæq; asper-
rima æquo animo ferre. Ex
istis, inquit idem Sophus, quæ
terribilia videntur, nihil est
inuietum. Singula vicere iam
multi, ignem Mutius, crucem
Regulus, venenum Socrates,
exilium Rutilius, mortem fer-
ro adactam Cato: & nos vin-
camus aliquid Rursus ista quæ
vt speciosa & felicia trahunt
vulgum, à multis & sæpè con-
tempta sunt. Fabricius Diui-

*Exempli
optime d
ctur.
Seneca e
pistola*

Epist. 98.

42 De fructuosa ratione
tias Imperator reiecit, Censor
notauit. Tubero paupertatem
& se dignam & Capitolio iu-
dicauit. Honores repulit pater
Sextius: qui ita natus; ut
Rempub. deberet capessere, la-
tum clauum Diuo Iulio dante
non recepit. intellegebat enim,
quod dari posset, & eripi posse.
Nos quoque ex his aliquid fa-
ciamus animosè: Sed ut & alijs
persuadeamus aut propona-
mus, monet nos in Oratore
magnus Orator. Cognoscat O-
rator rerum gestarum & me-
moriam veteris ordinem, maxime
scilicet nostræ ætatis. sed &
imperiosorum populorum & re-
rum illustrium, quem laborem
nobis Attici nostri leuauit labor
qui conseruatis notatisque tem-
poribus, nihil cum illustre præ-
termitteret, annorum septin-
gentorum memoriam vno libro
colligauit. Nescire autem, quid
antequam natus sis, acciderit.

Cicero in
Oratore,

id est semper esse puerum. Quid enim est etas hominis? nisi cum memoria rerum veterum cum superiorum etate contextitur. Cōmemoratio autem antiquitatis, exemplorumque prolatio summa cum delectatione, & auctoritatem orationi adfert & fidem. Hæc ille. Quam alte! quam aptè ad nostram mentem! nunquam probiùs Philosophum vult fungi munere, nisi cum exemplis ex omni memoria petitis doctrinam illustrat. Quis igitur tam hebes, qui iam non capit Philosophū mutum qui de historia silet! quis tam fatuus, qui fatuum me non iudicet, si rebus tam claris probandis diutius immorer. modo iuvenes sint historiarum cognitione exacte imbuti, anteaquam ad altiorum aliquam se conferant disciplinam. aut si qui tempestiuius huc se præcipitarunt,

*Ahortatio
ad historia-
rum lectio-
nem.*

44 *De fructuosa ratione*
eos post hac aliquam diu se-
riam operam antiquitatis co-
gnitioni volo impertiri, nec
antea se iudicare idoneos, qui
ad metam tendant.

CAPVT VIII.

*Quae contra historiam dici
possunt breuiter al-
lata.*

DIximus omnem virtutem
in duas partes, contem-
plationem scilicet veri, & actio-
nem, diuidendam: hancque
illi omnium sententia prae-
ferendam esse, quam sine Pruden-
tia dirigi non posse, nemo sane
est qui non existimet. Pruden-
tiam vero ex euentu rerum
esse, itidem apud omnes pru-
dentes in confesso est. Sed e-
uentum nusquam melius co-
gnosci quam ex historia, ne-
ego quidem ipse concedere
pos-

possum. cum sciam vti ex spon-
gia succum aliquem liquoris
facilè exprimas, nunquam se-
cundam scaturiginem. sic ex
historia guttulas fortè aliquot
Prudentiæ, nunquam diuitem
venam. Et quidem quæ ma-
gna Prudentia est scire quot
nauibus Græci venerint ad op-
pugnandum Ilion. Vtrum Ro-
mulus aut Remus Amulij im-
perio in profluentem proiecti,
beneficio Faustuli pastoris re-
gij collecti, seruati sint ac edu-
cati, vt vulgus scriptorum tra-
dit. An vero supposititij infan-
tes ad Amulium delati, eius-
que arbitrio necati sint, gemi-
ni vero procurante Numitore
auo materno Faustulo com-
missi. Vti insinuat Halicarnas-
saus. An ipsa Siluia à partu
leuata, & stupri rea patruï sus-
su viua fuerit defossa; an in
carcerem deprecante Antho
Amulij filia coniecta, indeque

*Curiose crō-
ticorum crō-
ge.*

Amulio interfecto, filij Romuli beneficio crepta, ac restituta? An Remus in pugna ceciderit, an vero dum nouæ urbis vallum irridet, iussu fratris interemptus? Quis primus Romæ triumphauerit, quando introducta Quatio? Quis primus Dictator aut Magister equitum? & alia deinceps huiusmodi notæ, quæ siue contineas, nihil tacitam conscientiam iuuant, siue proferas, non prudentior videberis, sed molestior. quis vnquam quod illa non teneret, aut etiam negligeret, minùs propterea vir bonus aut minus utilis patriæ ciuis æstimatus est, Quid horum ad prudentiam viam sternit, causas rerum aperit? Quid nobis in vita expetendum aut sequendum, quid declinandum aut fugiendum docet? quid ad exploranda hostium consilia, quid ad du-

cendum exercitum , ad ordi-
 nandam aciem , compefcen-
 dam feditionem , diffoluen-
 dum metum iuuat aut prodeft
 audite e fapientia penetrati
 Romanum Sophum , quicun-
 que in his tricis vobis placetis
 & erubefcite. *Quid annos Pa-*
trocli & Achillis , inquit , in-
quirere ad rem exiftimas per-
tinere? Quæris Vlyffes ubi er-
rauerit potius , quàm efficias
ne nos femper erremus? non
vacat audire utrum inter Ita-
liam , ec Siciliam iactatus fit ,
an extra notum nobis orbem
neque enim potuit in tam an-
gufto error effe tam longus.
Tempeftates animi nos quoti-
die iactant , & nequitia in om-
nia Vlyffis mala impellit , non
deeft forma , quæ follicitet ocu-
los , non hoftis : hinc monftro-
effera , & humano cruore gau-
dentia ; hinc infidiosa blandi-
menta aurium : hinc naufraga

Seneca c-
pistola 88

48 De fructuosa ratione
gia, & tot varietates malorum
Hoc me doce, quomodo patriam
amem, quomodo uxorem, quo-
modo patrem, quomodo ad hæc
tam honesta vel naufragus na-
uigem. Quid inquiris an Pe-
nelope impudica fuerit, an
verba seculo suo dederit, an
Vlysses illum esse, quem vide-
bat anteaquam sciret suspicata
sit? Doce me quid sit pudicitia
& quantum in ea bonum: in
corpore an animo posita sit. Sed
de Græcis fortasse ista scriptos
ribus dici putas, apud quo-
quid rogo tam fidum vt secu-
rus expectes? qui perpetuum
illud litigandi studium inter
se mutuo reprehendentes ob-
seruant, adeo vt nihil firmiter
scientes videantur tradidisse,
sed quod quisque opinatus est,
id posteritati persuadere volu-
isse. vt non vanè eos tali elogio
Poeta ornarit

& quidquid Græ-
cia

cia mendax

Audet in historia

Iuuenal,
Sat. 1.

Cui, si fidem eleuas, addam
à grauiſſimis viris pondus *A-*
*pu*d Herodotum (inquit vnus)
*h*istoriæ patrem, & apud Theo-
pompum sunt innumerabiles
*f*abulae cui consentit pulchrè
alter, *G*ræcis historijs plerum-
que poeticae similem esse licen-
tiam adserens: Similiter Di-
uus Hieronymus cum de Græ-
corum historijs loquitur *N*on
*d*ebemus, inquit, eorum au-
toritati acquiescere, quorum
*m*endacia detestamur. Et iure
sanè, nam Xenophon inter pri-
mi ordinis scriptores philoso-
phus quid non fingit, dum Cy-
rum nobis describit? Dio per
omnes honorum gradus bis ad
Consulatum euectus, quam
peruersa de Cicerone, Bruto,
Cassio, Seneca, & omnibus se-
lectis Romanis iudicia protu-
lerit: Sed & Romani scripto-
res

Cic. de
leg. 1.

Quint. li
2. institut
Orat. ca

4.

In 27. ca
Ezech.

res quales fuerint? Vide Fla-
uius Vospicus cum ipsemet hi-
storiam scriberet, fateri tamen
non veretur, nullum historiae
scriptorem esse, qui non sit a-
liquando mentitus, multaque
in Liuiio, Sallustio, Tacito,
Trogo esse, quorum fides ma-
nifestis testimonijs labefactari
posset. Vnde fidenter se ac-
cingi ad scribendum historiam
ait, quandoquidem habiturus
esset mendaciorum socios. Vel
leium Paterculum, Iustus Lip-
sius, & Ioannes Bernartius tan-
quam foedissimum adulatorem
execrantur. quod Aelium Se-
ianum, bonorum exitio natum
monstrum, quasi supra homi-
nes extollat. At Iosephum hi-
storiae Iudaicae principem,
multa ex diametro cum sacris
litteris pugnantia eradere scio.
Eusebium Cesariensem, inter
Ecclesiasticos scriptores cele-
brem, à Patribus VII. Synodi

Aria-

Arianę hæreseos defensorem
iudicatum Bernartius putat.
Zozomenum historiæ triparti-
tæ columen magno Gregorio
iudice mendacem, & Theodo-
rici hæretici patronum. Socra-
tem Nouitianorum hæresi ma-
culatum. Iulium Africanum,
à Gelasio Pontifice damnatum.
Paulum denique Iouium tan-
quam mendacem, & maculis
aspersum, cum à pluribus alijs
tum maxime à Bartholomæo
Kickermano reijci. Quis enim
non rideat, eos qui interiori
principum consilio (quales
plerique sunt historici) nunquã
fuerunt adhibiti, res nullas ma-
ioris momenti tractarunt, sed
commentitias ac vulgo & fo-
rensis sermonibus iactatas
causas tantum cognouerunt,
maiori nescio temeritate, an
impudentia, de summis Re-
rumpub: moderatoribus sen-
tentiam ferre; & cum nullam

Act. 6.
Greg. lib. 6
epist. 31.
1. Sancta
Rom-eccle
dist. 15.

Reipub. partem vnquam attigerint, nedum vltra crepidas futores, vt in Adagio est, sed de coloribus cæci iudicant. cùm nunquam castra, nunquam acies viderint, tamèn in amicorum circulis imò (vt magnus olim Imperator conque- rebatur) etiam in conuiuijs exercitus ducunt, vbi castra locanda sint sciunt, quæ loca præsijs occupanda, quando, & quo saltu intranda Macedo- nia, vbi horrea ponenda; quæ terra, mari subuehantur commeatus, quando cum hoste manus conferendæ, quan- do quiescendum sit, sciunt. neque quid melius facien- dum sit modo statuunt, sed quidquid aliter quam ipsi cen- sere factum est, Consulem veluti dicta die accusant: de- nique cum ocium vrbani militiæ laboribus præferunt, e terra tamen gubernare volunt

Paul. Ac-
mil. apud
Liu.

Quis igitur non videat, quam ineptum sit, tam insulsis præceptoribus te committere, & his ducibus ad Prudentiæ calcem velle pertingere? At certè exempla continentiae, frugalitatis, temperantiæ, aliarumque virtutum historiæ suppeditabunt, inquis, omnesque ad laudem & gloriam honestissimis factis extimulabunt. Quæ obsecro frugalitatis, ac continentiae exempla? Sardanapoli, Caligulæ, Neronis, Commodi, aliorumque similiarum belluarum non hominum fœdæ libidines, & abominanda facinora, quæ tam accuratè à plerisque historicis describuntur. Eiusmodi authores utinam solùm non prodescent: nocent, & rectissima ingenia corrumpunt, multaque prava ac vitiosa nunquam audita aut visitata docent. Consultiusque esset sicut ma-

54 De Jure Juris
ximus ille Plato Poetas, quod
molles leuesque lectores fa-
cerent, è Repub. sua eie-
cit, historicos hos menda-
ciorum conflatores, omni-
rerum vsu destitutos

deliros Phormio.

nes, ac ve-

rè

vitiorum Magistros

eijcere & ex-

termina-

re.

CAPVT XIX.

*Refutata ea quæ contra
historiam allata, & si-
mul ostensum quæ
Historici op-
timi.*

NON quamlibet Historiam
ad Prudentiam prodesse
& ego cum aduersarijs luben-
ter ac volenter fateor, dum
certocertius sciam, vt non
quamuis terram venam habe-
re latentium aquarum, sic nec
historiam promiscuè fecundã
Prudentiæ scaturiginem, sed
multos illarum autores esse
vanos, leues, & nullius seriæ
curæ ac fidei, attamen non
omnes. Et si Dionem illi ex
Græcis, Herodotum, Xeno-
phontem proferunt, Thucydi-
dem, Polybium, Plutarchum
ego oppono, qui legitimam
hi-

*Thucydide
optimus
scriptor.*

Verus.

*Marcell. in
vita Thu-
cydid.*

*Ab affecti-
bus immu-
nis.*

historiæ viam viderunt, & fixo
pede peragrarunt. Thucidides
sanè fidus omnino scriptor, &
quem principem Senatus hi-
storici, si mei arbitrij res foret
cum prudentissimo Lipsio le-
gere non dubitem. Si in scrip-
tis eius veritatem habitare di-
xero, ipsam non dubito quin
suffragantem sim habiturus. In
exilium eiectus à suis Athe-
nienfibus (quod maximis ferè
quibusque viris contigisse do-
lemus) ita tamen scripsit, vt
ne exul quidem vllò malè erga
Athenienses adfecti animi indi-
cio sua scripra adsperserit, imò
adeo veritatis amans ac mori-
bus moderatus, vt ne Brasidas
quidem (qui calamitatis aut
ipfi fuerat) vsquam in sua hi-
storia præ ita aut odio maledi-
xerit, & infestissimum sibi Pe-
riclem non solum à calumnijs
vindicauit, sed prudentiæ alia-
rumq. virtutum nomine syn-
cere

cere commendauit . Omnes Vide Thu-
 vero dicendi artificio (vt Tul- cyd lib.2.
 lij verbis vtar) mea sententia, Cic.d.Tu-
 facile vincit: & ita creber est cyd. 2: de
 rerum frequentia, vt verborum Orat.
 propè numerum; sententiarum Eloquens.
 numero consequatur, ita por-
 rò verbis aptus ac pressus, vt
 nescias vtrum res oratione,
 an verba sententijs illustrentur.
 Quæ in causa fuisse existimo,
 quod Demosthenes propria
 manu octies eum descripserit.
 Et quod aduersarij maxime
 in historicis requiri volunt, no- Idoneus in
 ster Thucydides regia stirpe, dex.
 clarus ac illustribus planè ma-
 ioribus ortus, rebus gerendis
 non solum interfuit, sed præ-
 fuit, & in bello Peloponensi Polybij (hi-
 legationes & Præturas obiuit. storia pro-
 Similiter Polybium in civili ac ba.
 militari disciplina diutissime
 se exercuisse, magnam Euro-
 pæ partem, Oram Africę, &
 Asiã minorem, vt populorum
 mo-

mores intelligeret, peragrasset denique, quod maximum est, magni Scipionis Africani moderatorem, ac bellorum ubique socium fuisse, nemo vel in vestibulo adhuc antiquitatis constitutus ignoret. Veritatem certè, & salutaria monita si in eo desideras, aquam in profluente quæris. Nec nostro quoque præconio indiget Plutarchus; qui nedum in ipsa Principum aula diutissimè vixit, sed Imperatoris Traiani moderator ac Istriae etiam Præfectus extitit, si quis alius rerum optimus iudex. Nec nimium quoque deprimendus est Xenophon circumspectus sane scriptor, qui non ad historiae fidem Cyrum nobis descripsit, sed ad effigiem iusti Imperij. Dionem Cassium & Herodotum apud antiquitatis peritos confregisse tesseram largior, sed fateor, & probatae quoque fidei

*Uide Plu-
tarchi .*

dei historicos apud Græcos esse quos vide apud Lipsium in Notis ad Polit. apud Latinos autem multo plures, ac inter eos Liuius à Flauio Vopisco reprehensus, ita ab adfectibus liber, vt historia illius diulgata, præcipue quæ bellum illud ciuile inter Pompeium, & Iulium continet, plurimi Sancto Hieronymo teste ex vltimis Hispaniæ, Galliarumque finibus viri illustres Romam venerint vel ob hoc solum, vt Liuium nostrum tantis animi dotibus clarum contuerentur, de quo Tacitus ipse, *Titus Liuius eloquentiæ ac fidei præclarus in primis. Gr. Pompeium tantis laudibus tulit, vt Pompeianum eum Augustus, cum quo arcta familiaritas Liuii intercesserat appellarit.* Sed ipsum Tacitum videamus, qui historiam rerum gestarum à Tiberio vsque ad Neruam tam

Liuius de sensus.

Taciti historia probatissima,

60 *De fructuosa ratione*
accuratè, verè, ac prudenter
descripsit, vt equi rerum æsti-
matores non solùm seminariũ
salubrium præceptorum histo-
riam eius esse, sed nihil vnquã
accuratiùs ab vllò historico
scriptum fateantur. Et ne eum
vt priuatum asperneris, floruit
ille diutissimè in militari vrba-
naque disciplina. Procurator
datus Galliæ Belgicæ à Vespas-
iano, Prætura deinde, imò
imperante Nerua Consulatu
auctus, historiæ scribendæ se-
nex demum vacauit. Excepit
filium historiæ eius Ammianus
Marcellinus; quam licet operis
laude non pertexuit, tamen
cùm in Gallia, & Germania
sub Iuliano Imperatore, mul-
tos annos militarit, atque aut
deo multis bellis à se descrip-
tis interfuerit, ne hunc quoq;
reiciite Prudentiæ candidati.
Virtutes certè ac vitia Princi-
pum sine adfectu notata vide-
bi-

*De Ammia-
no nostra
sententia.*

bitis, & sic præcipuo (Tacito
quidem iudice) annalium mu-
uere probè eum functum, ac
defunctum obseruabitis C Sal-
lustium præteream? absit. ete-
nim hic ille est de quo, vt mul-
ti perhibent, magno applausu
hi versiculi Romæ circu mlati
sunt.

*Hic erit, vt perhibent, do-
ctorum corda virorum,*

*Crispus Romana pri-
mus in historia.*

&, vt legitimi quique censo-
res censent, verè suo merito.
Sed ò nimiam profecto studio-
rum iacturam! paucula tan-
tum fragmenta ex diuite hoc
historiarum thesauro habemus
quæ tanquam probatissima
omnes probi probant. Agmen
mihi claudat magnus ille Cæ-
sar, qui res à se gestas tanta
elegantia (quod Plutarchus
adfirmat) conscripsit, vt huius
ampliandæ materiæ studium

Plu. in
Cæs.

62 De fructuosa ratione
sumere sibi nemo sit ausus, in
posterum. Fidem in historia
ciuili à nonnullis scio deside-
rari: dictionem quoque eius
ab imperito aliquo nebulone
imperitè iam video interpola-
tam, pannos sæpè huic purpu-
rè infiros. Verumtamen,
quod ex parte præcipuè nunc
spectamus, hic de exercitu (vt
Tullij sententiam vsurpem)
de castris, de agminibus, de-
signorum collationibus, de
opidorum oppugnationibus,
de comneatu, de insidijs fa-
ciendis, de reliquis rebus quæ
sunt propriè belli administran-
di, sententiam tibi feret quis-
quis es Imperator. Cæsari co-
mitem do Q. Curtium, quem
adeo inter selectos recensere
non dubito, vt inter optimos
illi locum fidenter tribuam.
Velleium qua res tractat sũt
qui, à veritatis orbita defle-
xisse, cum ab alijs, tum præ-
ci-

Cit. 2. de
Orac.

Curtij histo-
ria proba.

cipuè, à Lipsio scio. Iosephum
sepius cum sacrarum litterarū
autoritate pugnare rectè obij-
citur. quomodo etiam à seip-
so interdum discrepet, vel alijs
certioribus testimonis erroris
arguatur, obseruauit diligen-
ter Cęsar Baronius, nec ideo
tamen vterque spernendus.
Nam Velleius alias disertus &
industrius: Iosephus adco lau-
datus scriptor, vt Hieronymus
honoris causa Liuium Gręcum
cum appellet. In historia Eu-
sebij, quem obijciunt, pluri-
mos esse nęuos non me latet,
vestigia quoque Arianismi pas-
sim noto: magni tamen labo-
ris, varię lectionis eum fuisse,
nec leue omnino illius iudiciū
esse; p̄sertim in Chronicis,
ab equo quoque iudice nullo
negotio impetraturum me
confido. Sozomenum à Gre-
gorio damnatum video, & So-
cratem, vti super hanc rem

*Non vsque
quaque Vel
seij & Iose-
phi.*

*C. Bar. An
Tom. 1.*

Epist. 22.

*De Eusebio
sentētia no-
stra.*

*Lib. 1. de
vtilit. hist.*

plura ipse Ioan. Bernartius, sed non desunt interim alij melioris notæ historici, qualis est Euagrius Scholasticus, Nicephorus, Cassiodorus, Marianus, & vt denique ad nostròs veniam, (neque enim omnes recensere propositum) cum suis successoribus Abrahamo Bzouio, & Odorico Reynaldo Cæsar Baronius, quos adeò supra omnem nouitiam, & ad priscam laudem iudico, vt palmam eos omnibus erepturos existimem, qui in Ecclesiastica historia hætenus quidquam tentarunt. De Pauli Iouij capite Quirites in suffragium iuif se video: & si calculos numerem, nigros plusculos reperiã, sed quos omnes superabit vnus Lipsij fauor, nec temerario iudici Gorreo Parisiensi, aut alio cuiquam credendum, qui historias eius cum Amadisi fabulis componit, Stylum cer-
tè

*Annales
Baronij cõ-
mendati.*

*De Paulo
Iouio senrè
cia.*

tè eius & scribendi methodū,
non culpabit quisquam incul-
patus. Franciscus Guicciardi-
nus iudicia magis prona, ma-
gis amica experitur, nec ego
contrauenio. Noui etenim
hunc virum a Leone Decimo
Pont. Max. legionibus sacris &
prouincijs Ecclesiasticis cum
summo imperio præfectū, nec
ea propter inidoneum iudi-
cem. Video quoque ab adse-
ctibus immunem fuisse (si pla-
ne ab odio) vtilia certè Pru-
dentia candidato monita, quæ
sæpius inrerferit, non negabit
nisi imprudens. Huic Philip-
pum Cominæum, etiam in
Rep. administranda, in bellis
in legationibus obeundis cla-
rum, & felicem adiungo. Pau-
lum Aemilium, inter mediæ
ætatis scriptores, & Nicetam
Choniatem *legite vos Politici*
inquit decus Belgicæ *gratiam*
mibi aliquis pro iudicio habe-

*De Fr. Guic-
ciardino.*

*Cominæ ve-
ralaus.*

*Lip. i Notæ
Polit.*

66 *De fructuosa ratione*
bit, certe debebit. Sed nec
Varseuicium nostrum, aut Mar
tinum Cromerum spernite,
iniquè à Kickermano in Cō
mentario de proprietatibus hi
storiæ spretos, cum sit vterque
à politioris litteraturę homini
bus commendatus; maximè
posterior ille à Robortello vi
ro non per Italiam solùm, sed
per Europam animi dotibus
clarissimo, qui suæ historiæ e
pistolam cum certis & veris
historiarum præceptis, à teme
rario iudice isto laudatis à
Cromero autem nostro ob
seruaris, vel amicitia tesseram
vel elogij monumentum præ
mittere voluit. Apud Varse
uicium vero, & res & narratio
ipsa distincta, composita vt
quiq; bonus fatetur sine vanita
te, sine ineptijs, præterea, crebra
apud eum monita, & oppor
tuna in omnibus scriptis, iudi
cia non libera solū, sed sana.

Quod

Quod autem inquirunt, Principum vitia, & improbos quosque mores distinctè historici notant, atque sic in legentibus vitia promouent, hoc stultum est opinari. nam faciunt quidem illi, sed non nude inspicientibus proponunt, verū mercedem vitiorum vnā tibi ingerunt: vt quorum exitum reformidas, eorum vitam detesteris. Describunt tibi historici Sardanapalū inter scortorum greges purpuram colorētem, & muliebri habitu pēsa inter Virgines partientem; sed ijdem illi mox quam scōdum hęc scōda voluptas exitum habuerit; id est ferrum & flammās docebunt. Siculum illum tyrannum supra, rapinās cædes multis annis pro ludo habuisse alibi leges: sed magnū illum regem mox à regno ad ludum detrusum, pro lanceptro ferulam gerere vide-

*Historici
recte obser-
uant vitia.*

Nam infamiz injciunt mercedem & penam qui detestari adiciunt.

Dionisij pennisio.

Domitiani bis. Domitianum in omne
 hominum genus ferarum mo-
 re grassatum, dominum sese,
 Deumq. dici coegisse audies
 sed monstrum hoc inter con-
 iuratorum manus quoque scē-
 dē confossum intelliges. Com-
Commodi, modum libidine, auaritia, cru-
 delitate scēdissimum notabis;
 sed eundem ad extremum in
 balneo compressis faucibus ex-
 spirasse, & palestritæ manu
 misere perijsse, obseruabis.
 Denique ne longius euager,
 reuolue historicos, & intelli-
 ges, neminem scelus in pe-
 ctore gestare, qui non idem
 Nemese in tergo. Atque sic
 omnibus in confesso est, adeo
 non egredi officij metas histo-
 ricos qui Principum aliorum-
 que vitia notant, nec bonos
 modo veræ laudis lauro coro-
 nant, sed malos quoque in-
 stissimis posteritatis maledictis
 obijciunt, vt (Tacito suffra-
 gan-

gante) præcipuò Annalium,
 munere fungantur, dum curât,
 vt prauis dictis factisque ex
 posteritate & infamia metus
 fit, docentq: quàm stultum sit
 credere præsentî potentia pos-
 se etiam sequentis æui memo-
 riam extinguî; & quàm ridi-
 culum existimare, quia in præ-
 senti hoc rerum statu, metu
 omnes miffitant & tacent, ideo
 posteritatem scelera posse la-
 tere. contra ipsius veritatis na-
 turam, quæ talis est, vt quam-
 uis omnes illam oppugnent, ac
 nonnunquam omne verifi-
 militudinis genus aduersus eâ
 pro mendacio stet, nescio ta-
 men quomodo ipsa per se in-
 animos hominum se insinuat;
 ac interdum quidem ex tem-
 pore quàm sit potens ostendit:
 interdum vero, postquam diu
 tenebris obteçta fuit, tandem
 ipsa per se præualet, & ipsum
 mendacium expugnat. Sed

*Veritatis
 naturam.*

70 De fructuosa ratione
prudentiam dicunt, nullam
posse ex lectione historiarum
percipi, quod eam solus largia
tur vsus, qui nimium tardus
est, vt Seneca inquit & varius.
Fateor vsum seris venire ab
annis vt Poeta habet, ac ideo
tutiores, tritiores, magisq;
obuiam ad Prudentiam viam
esse historiam profiteor. Et si-
cuti Eudamidas olim, cum in
Academia Xenocratem iam
quingagesimum discentem
& cum discipulis etiam disse-
rentem vidisset, & ex adstan-
tibus audiisset illum ex eorū
numero qui virtutem quære-
rent, subridens dixit. *Ecyū-
de ea vtetur, si id ætatis ad-
huc eam quærit?* ita cum legi-
timæ historiæ hostes solum v-
sum sibi placere iactitant, au-
ream illam Romani Sophi sen-
tentiam libenter vsurpo; *Quæ*

Sen. de bre tam stulta mortalitatis obliuio;
it. vii. c. 4. in quingagesimum ac sexage-
si.

*simum annum differre sana
consilia; & inde velle vitam
inchoare, quo pauci perduxerunt?*
Vtilissima ergo historiarum
lectio, quia non vnus seculi
(quo concluditur vsus) sed
omnis æui res gestas sufficien-
ter in se continet; modo nu-
cleum quæramus in illa, non
putamina, vt multi Philolo-
giæ solum addicti faciunt, &
ex omni historia nihil amplius
querunt, quam vt ocia fallant
sicuti plurimi tesseras aut pilas;
aut ad pompam solum illa v-
tuntur, non ad vsum, anxie in-
quirunt, & in id supercilium
subducunt, vt *rum* Roma ante
Romulum fuerit condita; quot
annis Aeneas cum suis erraue-
rit anteaquam in Italiam ap-
pelleret; vt *rum* superbus Pri-
sci filius fuerit, an nepos: quis
primus autoritate Senatus in
iussu populi triumphauit: cur
Auentinus vnus ex septem col

72 *De fructuosa ratione*
libus Romanis pomerio non
fuerit inclusus ante Claudium
Imperatorem, & eiusdem no-
tæ alijs tricis, nec flexu modò
& tamquam a studio ad otium
quod non improbo, nec inter-
missiones hoc agi reprehendo
sed recto rigore, ac certa, vt
sic dicam, linea, & tamquam
ab otio ad studium, nec in li-
mine modo, quod in exordio
probauì, sed omni studiorum
cursu tendunt ad leuem hanc
metam. Dictorum factorumq;
illufriũ adeò nulla cura est, vt
quiduis potius agant, quã id a-
gant. O nugiuendi! transite ali-
quando ad meliores curas, nec
instrumentum vitæ maximè se-
rium vertite in ludum aliquem
nugarum. Apinas hæc esse, &
tricas (vt in prouerbio ludicro
est) agnoscite; ad adyta pro-
perate, nec in aditu totam
ætatem consumite. Nauim mi-
hi ab argutiarum illis salebris
auer-

auertite, & uelificationem om-
 nem ad ueræ prudentiæ portū
 dirigite. uberrimum historicū
 audite. Ad illa, inquit, mihi Lio. lib. 1
 pro se quisque acriter intendat
 animum, quæ uita, qui mores
 fuerunt; per quos uiros, qui- Spectanda
in lectione
historiarū
exempla &
consilia.
 busque artibus domi militiaq;
 & partum & auctum Impe-
 rium sit. Labente deinde pau-
 latim disciplina, uelut dissiden-
 tes primo mores sequatur ani-
 mo: deinde ut magis magisque
 lapsi sunt, tum ire ceperint
 precipites donec ad hæc tempo-
 ra, quibus nec uitia nostra,
 nec remedia pati possumus, per-
 uentum est. Hoc illud præci-
 pue in cognitione rerum salu-
 bre ac frugiferum, omnis te
 exempli documenta in illustri
 posita monumento intueri. in-
 de tibi tuæq; Reip. quod imitere
 capias, inde fœdum inceptu,
 fœdum exitu quod uites. Au-
 rea profectò, & Liuius nostro
 di-

74 *De fructuosa ratione*
digna præfatio . Vos eam qui
legitis admittam non in aures
solùm , sed in animum , re &
opere exprimitè , & veram
hanc ad Prudentiam semitam,
non vacillante , sed firmo pe-
de peragrate . Scitote hanc il-
lam esse Prudentiam quæ vi-
gilijs augetur , & cui subinde
ceu fluminibus ex decursu, sic
accedit ex varia lectione mi-
nutatim , quo fiat vberior . Non
ad spectata historia statim con-
ringet , sed inspecta ; opulentif-
simis siquidem metallis similis
est , adsiduè magis responsura
sodienti . Vos inquirete , confi-
lia, dicta, facta obseruate, & ex
ijs bene sentiendi, bene dicen-
di, ac bene agendi præcepta
colligite .

CAPVT X.

Legitimę historię definitio,
laus & modus scri-
bendi.

Historiam diuersi autores
diuersè in suis Opuscu-
lis describere, sed præcipue
Thucydides Græcus, qui appel- lib. 1. Belli
lauit eam, *thesaurum perpe-* Peloponnesi
tuum exemplorum, & expres- aci.
sam imaginem, ac quasi specu-
lum humane vitæ, ad omnia
mundi tempora congruens, cum
humanos casus proponat, qui
velut in orbem sui similes ali-
quando redeunt, cum non res
sed personæ, hominis, loca, &
tempora saltem notentur, & ad- Lib' 3.
didit, donec durabit eadem.
rerum natura, similia multa
fieri necesse est. Vnde non im-
merito à Brouio virtutum ac Florū Au-
viciorum diligens ac perspicua reō. con. 2.
de- post Epi.

Naz. ad Ni *demonstratio* vocatur à Naziã-
cobolum. zeno autem, *conglobata quæ-*
dam & coaceruata sapientia,
hominumq; multorum mores
in unum collecti. Hęc enim
ipsa totius antiquitatis memo-
riam renouat, infinita rerum
memorabilium exempla oculis
penè subiicit, casus varios, e-
uentus ancipites exponit, pru-
dentum consilia, & fortium
hominum præclara facta com-
memorat, temeritatis, & a-
mentię exitus diros & exitia-
biles enarrat, atque planè de-
monstrat quibus artibus à par-
uis virtutum initijs, homines
ad summum fastigium perue-
nerint, quibus clari & euase-
rint, & diu permanserint: qui-
bus deinde vitijs paulatim lapsi
sint, atque tandem funditus
euerfi corruerint. Quamobrē
licet gloriosum sit res illustres
gerere, non minus tamē ar-
duum putandum est, ita res ab
alijs

alijs gestas scribere, vt facta
dictis exequantur, quæ si à ma-
gnis, & illustribus per Com^{mentarios}
mentarios digeruntur, multo
maiores lucem & famam a-
pud posteros consequuntur.
Quis etenim Alexandrum M.
nosset, nisi de ipso scripsisset
Q. Curtius? Quis esset Vlyf-
ses? nisi Homerum præconem
habuisset? Quis Alcibiades,
nisi Thucydides eum extulisset?
Quis Cyrus, nisi Xenophon
monumentis suis res gestas il-
lius conseruasset? Quis Pyrrhus
Epirotarum Rex, nisi Hermi-
clem habuisset historicum?
Quis Scipio Africanus, si absq;
Decadibus foret T. Liuij? Quis
Traianus, nisi intimus illi ami-
cus fuisset Plutarchus ille no-
bilis? Quis Nerua & Antoni-
nus Pius, nisi memoriam vtrius-
que Dion Græcus posteris pro-
didisset? Quid de magnanimis
facinoribus Iulij Cæsaris, quid
de

78 *De fructuosa ratione*
de rebus gestis Pompeij Magni
sciremus, nisi Lucanus illa ce-
lebrasset? Quis duodecim nos-
set Cæsares, nisi Suetonius
Tranquillus librum de Cæsari-
bus scripsisset? Quid de anti-
quitatibus haberemus Hebræo-
rum, nisi Iosephus scriptor di-
ligentissimus eas conseruasset?
Quis aduentum nosset Longo-
bardorum in Italiam, nisi eum
Paulus Diaconus scripsisset?
Quid de aduentu & successi-
bus & fine Gothorum in Hi-
spania sciremus, nisi curiosus
illa Rodericus illustrasset? Et
quis demum fortes Sarmatas
nouisset, nisi eos disertus post
alios innumeros Cromerus
mundo ostendisset? Profecto,
non ornamenta solùm Rerum-
pub. historiæ sunt, sed auxilia
& fulcra, quæ ab omni æuo
Deus simul cum litteris extare
voluit, velut pharos, & lucen-
tes quosdam ignes in tempe-
stuo-

fluoso mari. Quæ enim armis
 geruntur, vnius ætatis sunt, at
 quæ litteris consignantur, ad
 ea etiam posteri obmutescunt.
 In summa, & Reges & magna
 illa nomina, obliuionem æter-
 nam iam nunc cogitent, nisi
 pennatus iste currus euehat,
 & ostendat per æuum & per
 gentes. Atque hinc apud Ro-
 manos officium Decurionum
 erat, historias scribere & anna-
 les, tum res gestas & appro-
 batos authores transcribere, vt
 ostendit Vvolfgangius Lazius.
 Et Tacitus Imp. teste Fl. Vopi-
 sco Decuriones Ciuitatum ob-
 strinxerat, vt quotannis de-
 cies C. Taciti opera describe-
 rentur, ac in omnibus Biblio-
 thecis apponerentur, vt tanti
 hominis nullo vnquam tem-
 pore memoria periret, cuius
 tamen magna ex parte scripta
 cum alijs autoribus perierunt,
 Francis, Alemannis, Gothis, &

Li. 3. Com
 Reip. Ro-
 ma. In vit.
 Tac.

80 De fructuosa ratione
Longobardis cuncta perpopu-
lantibus, quæ autem ad no-
stras manus deuenerunt, legi-
timæ historiæ laudem sibi iure
suo vendicant, quam cum Ber-
nartio meo definio VERAM
RERVM GESTARVM NAR-
RATIONEM, ACTIONES VI-
TAMQVE HVMANAM FIR-
MITER DIRIGENTEM. Di-
xi *veram*, quod veritas non
solum decus ac ornamentum
historiæ sit, sed ipsa, eius ani-
ma. *Historia siquidem* (vt re-
cte dixit Plinius) *non osten-*
tationi, sed fidei veritatique
componitur. Vera autem erit,
si recto cursu, ac certa, vt sic
dicam, linea, Tullij seruet le-
ges. *Ne videlicet, quid falsi*
scribere audeat, ne quid veri
non audeat, ne quam in scri-
bendo suspicionem gratiæ, ne
quam similtatis ostendat. nec
temerè adiunctum, *actiones*
vitamque humanam firmiter
diri-

*Legitima
historia de
suo iure*

*Quomodo
historia scri-
benda.
Plln. epist.
lib. 7.*

*Cic. lib. 2.
de Orat.*

dirigentem, neque enim satis est verè & ex fide narrare quid sit actum, sed etiam quare factum, & quo fine factum exponere. passimque actiones, & vitam dirigentes sententias, proba probantes, improba improbantes, serie narrationis nihil omissa aut læsa inspergere, omniaque dicta, facta, consilia, ad bene institutæ vitæ formam reuocare. *Rerum*, quippe ratio (vt eodem loco lactea Romani sermonis vbertas rectissimè sentit) ordinem temporum desiderat, regionum descriptionem vult etiam; quoniam in rebus magnis, memoriaque dignis, consilia primum, deinde acta, postea euentus expectantur, & de consilijs significari quid scriptor probet, & in rebus gestis declarari non solum quid actum aut dictum sit, sed etiam quo modo: & cum de euentu dicatur,

82 De fructuosa ratione
tur, ut causæ explicentur om-
nes, vel casus, vel sapientia
vel temeritatis; hominumque
ipsorum non solum res gestæ,
sed etiam qui fama ac nomine
excellunt, de cuiusque vita ac
natura. Nam hic finis histo-
riæ genuinus est, ut vniuersa-
lia ex singularibus inductione
exemplorum obseruentur, at-
que ut experientia singularium
confirmetur in nobis Scientia,
& Prudentia, qua discamus
bona imitari & amplecti, bo-
norumque præmia consequi,
mala autem fugere, & pœnas
declinare.

Finis histo-
riae.

CAPVT XI.

Monita quaedam circa legendam historiam obseruanda.

Etsi tantopere Reinerus Reineccius historicam lectionem extollat, vt audeat in quadam epistola sua dicere. *Falluntur qui vagam quandam seu confusam scientiam Historiam esse censent; habet enim illa certos, & definitos limites &c.* Nihilominus tamen qui ea delectantur hoc primum à me Principis Philosophi monitum habeant. *Ne sint nimis creduli in historijs aut increduli planè.* hominis enim bene instituti est, tantum certitudinis in qualibet re requirere, quantum eius natura patitur, præcipuè in rebus antiquis perscrutandis

de

Mopitum
I.

Arist. 4. E-
thic.

de quo velim obseruari aliud

Monitum Diodori Siculi monitum. In

I I. *priscis rebus veritatem non es-*
 Tom. 2. O- *se ad unguem quarendam ne-*
 perum suo *mo enim est inquit Picius Mi-*
 rum, lib. 2.

randula Historicorum qui fal-
 sa non habeat, & maximè dum
 refert antiqua: quarum pauci
 spectatores fuere, sed assen-
 tiendum grauibus scriptoribus
 quos supra commendauimus
 licet & ad illos spectet famo-

Sen. lib. 4. *sum illud Romani Sophi di-*
 Net. quest *ctum Historici, inquit, cum*
 cap. 3. *multa mentiti sunt, ad arbi-*

trium suum, tandem adijciunt

illud PENES AVTOREM FI-
DES ESTO. Sed huic dicto

pro regula adiiciamus illud,
 quod Arrianus, Dion, & Pau-
 sanias monent. De incertis

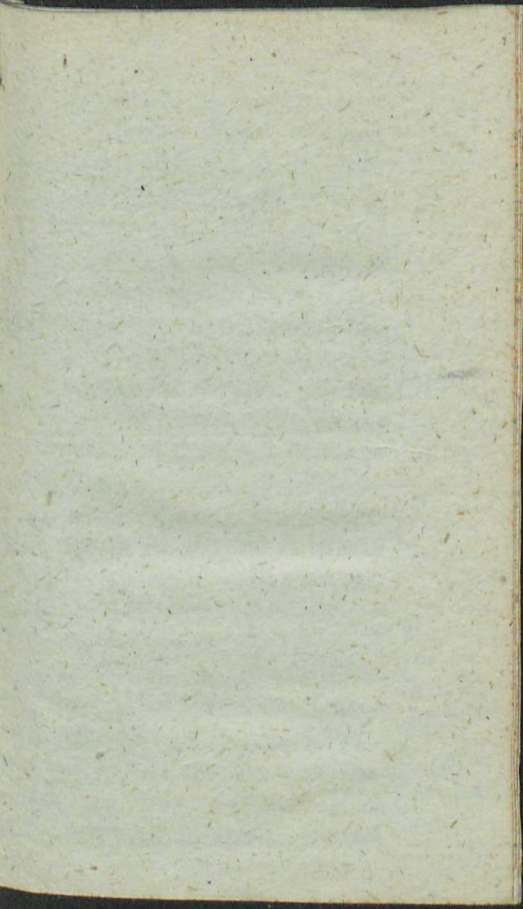
Monitum

I II.

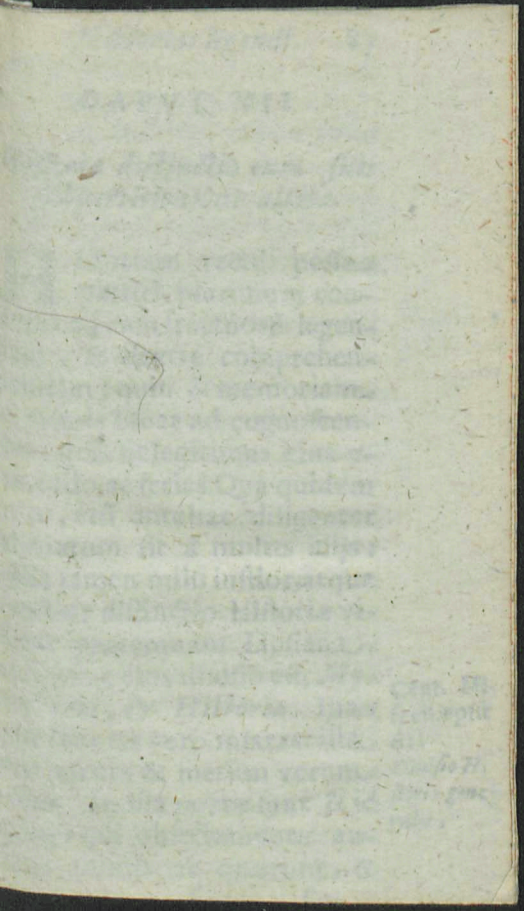
conuenit prodere meliora, reti-
cere peiora. Nempe impossi-

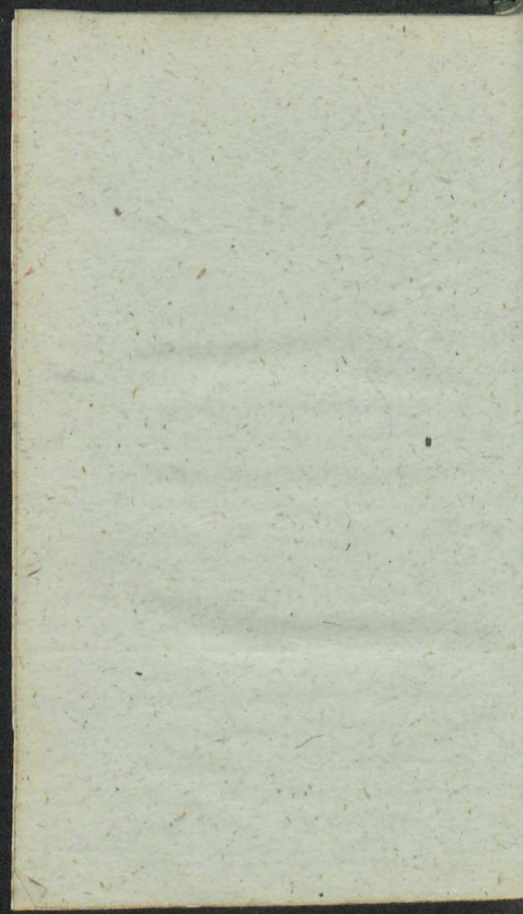
bile est diuersos Historicos in
 omnibus circumstantijs inter
 se conuenire, etiamsi de eis-

dem

[The page contains extremely faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the paper. Some faint words are visible but cannot be accurately transcribed.]

CAPVT XII.

*Historia distinctio cum suis
subpartitionibus allata.*

Historiam rectè posse
partiri, plurimum con-
ducit ad eam fructuosè legen-
dam, & dextrè compren-
dendam; quin & memoriam
in primis iuuat ad cognoscen-
dum quòs sit legitimus eius v-
sus, ordo, ac series. Qua quidem
in re, etsi antehac diligenter
laboratum sit à multis alijs:
nulla tamen mihi iustior, atque
exactior distinctio Historiæ vi-
detur præterquam Lipsiana.
Et summa eius diuisio est, *My-
thistoria*, & *Historia*. Illa
quæ fabulas vero mixtas: illa
quæ purum & merum verum
habet. In illa poetæ sunt & id
genus: qui oblectamenta au-
ribus animisque quærunt, &

Cent. Mi-
scell. epist
61.

Diuisio Hi-
storiæ gene-
ralis.

88 *De fructuosa ratione*
florida ista veste ornant, & au-
gent corpus hoc veritatis. Vesta-
teres poetæ, & Rex eorum
Homerus, pulchrè & sæpè vti-
liter fecerunt: cùm arcanos
sensus aut altiora dogmata hoc
quasi velo obnubunt & tegunt.
Sed hac parte missa, sit vera
Historia in Naturalem, & Nat-
ratiuam diuisa. Et illa est, quæ
naturæ faciem, & facta reue-
lat, id est, rerum, stirpium, ani-
malium ingenia, proprietates,
vires tradit. Aristoteles, Theo-
phrastus, Aelianus, Plinius fe-
cere: & plures quos æuum no-
bis subduxit. *Narratiuam* di-
co, quæ res gestas actionesque
prodit, sacras siue profanas.
Ideoque à duplici hac mate-
rie, iterùm duplex *Diuina &*
Humana Illa, quæ religionem,
aut quod adhæret tangit; hæc,
quæ res plurimum actionesq;
humanas. Iterumque ea du-
plex. *Privata & Publica.* Nam

Vera histo-
vra distin-
ctio:

Tertia diui-
sio Historie

Quarta di-
uisio:

aut singulorum res, vitam, vir-
tutes, vitia recenset, & *Priua-
ta* est: aut quæ publicè pluri-
mum vsui, aut noxæ, sunt gesta,
& *Publicam* appello. Et priua-
tam scripsere plurimi, qualis
inter alias Plutarchi illa, in qua
vitas Latinorum & Græcorum
50. describit. Aemilii Probi
sive Cornelii, qua vitas aliquot
Ducum Græcorum, & Panico-
rum expressit. Pauli Iouii, de
Illustribus bellica laude, & in-
signi doctrina. Aeneæ Fici Par-
mensis de imaginibus Impe-
ratorum. Gaspari Vrsini, de
Regibus, Imperatoribus, Pon-
tificibus. Laertius etiam descri-
psit Philosophos Simphorianus
Campegius, claros Medicos.
Ioan. Fichardus insignes Iurif-
consultos. Eunapius Doctores
Ecclesiasticos. Philostratus So-
phistas, Trithemius viros sa-
pientes. Petrus Nonius, Hi-
stóricos & Poetas. Plutarchus

90 De *fructibus ratione*
verò, & Philippus Pergamen-
fis, & Ioan. Boccatus, cum Io-
sepho à Pino, scripserunt de
claris mulieribus; de Illustribus
autem **viris**, infiniti pænè. Om-
nes **vtiles**, propriè tamen, &
distinctè. Naturalis Historia
scientiam. Diuina religionem
Humana prudentiam. Omnes
delectationem habent. Sed ad
Narratiuam vt commodè ac-
cedas, circumstantias historia-
rum primo cognoscas, & obser-
ues necesse est; quod enim in-
canta modi, inquit Glareanus,
id sunt circumstantiæ in neces-
sariis, *Locus* nempe & *Tempus*,
quæ veritatem Historicam om-
nem & illustrent, & confirmant
simulque efficiunt, vt certam
ex Historiis utilitatem perci-
piamus; ideò rectè dicitur duo
esse lumina, & duos velut ocu-
los Historiæ, *Geographiam* vi-
delicet & *Chronologiam*. Illa,
vt locorum, regionum, urbium

*Circumstæ.
Historia
sua.*

In Dode-
cordio.

notitiam aliquam conciles:
hæc, vt temporum, quibus quæ-
que res gestæ Sed commune in
dumtaxat, & nō illam exactam
notitiam exigo: satis sit mundi
partes situsque distinguere:
prouincias, & in iis flumina,
montes, opida clariora nouis-
se. In temporibus etiam, se-
riem eorum & ordinem tene-
re, & velut terminis quibusdam
finire imperia, bella, euentus.

CAPVT XIII.

*Secunda historiarum diuisio
specialior allata, & qui Hi-
storici in quaque materia
legendi, propositum.*

Naturali Historia nunc
seposita, Narratiuam
quam vulgò & peculiariter Hi-
storiam etiam appellamus, in
Diuinam & Humanam diuisi-
mus: & vtramque nunc sub di-

92 *De fructuosa ratione*
videndam, & ex quibus scri-
ptoribus petendam reassumi-
mus. Et primum ea quam pie-
tas vult *Diuinam* appellare, &
trifariam generaliter diuidi po-
test: in *Judaicam* veterem, (quæ
facilis est, nec diu tenebit) è li-
bris sacris, Iosepho, & eius in-
terprete Hegefippo petendam.
In nostram hanc *Nouam*, id est
Christianam. olim ex Eusebio,
Nicephoro, Sozomeno, pluri-
busque alijs, nunc ex vno Ce-
sare Baronio, quem continua-
runt Bzouius, & Raynoldus ad
fatim hauriendam; & sufficit
ex ea vniuersè initia, progres-
sum, dissidia, capita & antistites
religionis nostræ scire. In *Mi-
scellam* denique & superstitio-
sam, qualis inter reliquas Ma-
humetana, quæ magnam orbis
partem, à multis iam seculis,
obtinet, Sinensium, Peruano-
rum, Indorum, & qui alii va-
nam & simulachris seruam.

*Diuina Hi-
storia tri-
plex.*

eam habent; sed ex diuersis
historicis carptim obseruan-
dam: nam & hæc quoque viro
Politico & experienti quis ne-
get libanda esse? sed, vt doctif-
simus Lipsius monet, carptim,
Humana Historia superest (ad *Humana*
quam præcipuè lectorẽ meum *Historia*
voco) secundum eundem Ma- *quadruplex*
gnam & incomparabilem vi-
rum facta quadruplex, ordinis
doctrinæque causa. *Orientalis,*
Greca, Romana, Barbaræ.

Prima, quæ primi aut prisci
orbis res habet: cum nostra
hec omnia inculta, aut infre-
quentia, & certè obscura &
ignota. Itaque in Iudæis, Ae-
gyptijs, Syris, Persis, reliqua
Asia, res ferè & nobiliores euẽ-
tus tunc sistunt: aut siquid ad-
mixtum leue est, nec scriptione
aut lectione diuellendum. Hanc
primò nosci suadeã: & peti à *Lu-*
stino breuiter: vberius deinde
ab *Herodoto Diodoro Siculo*, &

si qui Græcorum eam suis miscent. Quædam enim *Polibius*, *Plutarchus*, *Zonaras*, alij suggerent, huc apponenda. Sed *Diodorum*, inquit ille, ego laudo & approbo: utinam plenum, & ut scripsit, absolutum.

Altera est Græca in qua *Spartanorum*, *Atheniensium*, *Thebanorum*, & præcipuè *Macedonum* res sunt: quos huc *Thucydides* & *includo*, Præter iam dictos, dabunt, *Thucydides*, *Plutarebus*, *Arrianus*, & *Q. Curtius* è Latinis per partes colligenda est, nam qui totam & ordine scripserit, totus ad nos non venit,

Tertia est Romana, in qua ubertim rerum & euentuum, eorumq; insignium. & quæ plures scriptores illustrarunt, quia non fuit gens, puto & non erit, quæ plura vel in militia, vel in pace, laudis & virtutis exempla suppeditaret, ut non im-

Historias legendi. 95

meritò quispiam dixerit, *Græci præceptis valent, Romani exemplis.* Itaque ad hanc tertiam, candide lector, ad hanc segetem veni, manipulos frugum collige, & in usum tuum reconde. Sed ut ordine fiat ea ipsa diuidatur trifariam. In

Veterem, Mediam, Nouam. *Romana*

Prima mihi est, à Regibus & *Storia*
Urbe condita ad Augustum. *plex.*

Media, cum immutato statu ad Principes ventum. *Noua*, cum iterum mutato, sedes ipsa Principatus Byzantium est transfata.

In *Veteri* scriptores Græci Latinique sunt, præcipuè isti: *Dionysius Halicarnassæus, T, Linius, Polybius, Plutarchus. Appianus:* quibus compendia adiungere liceat *Velleij, Flori, Eutropij, Orosij.* Velleianum laudabile fuit: sed potior pars perijt; iudicio & ordine tamen scriptum, & quod exemplar ple-

96. De fructuosa ratione
niori Chronologiæ sit ad imi-
tandum. Faciant huic parti,
*Fasti Romani à Carolo Sigo-
nio editi, & producti ad Au-
gustum.*

At in *Media* noster *Tacitus,*
*Suetonius, Ammianus, Spar-
tianus,* & adiuncti Cæsarei scri-
ptores: è Græcis autem *Dio*
*Cassius, Io. Zonaras, Herodia-
nus* legendi. tum & compen-
dium *P. Victoris,* itemq; *Eu-
tropij.* Adde ad seriem tem-
porum, imò & rerum lucem.
Onufrij Panuinij Fastos, ab
Augusto ad Iustinianum dili-
genter, & industriè consigna-
tos.

Nova super est, in ea ferè
Græci isti, *Zonaras, Zosimus,*
Procopius, Agathias, Nicetas
*Choniates, Nicophorus Grego-
ras, Michael Glycas, Georgius*
Cedrenus, etsi hic vltimus qui-
dem, anilium sæpe fabellarum
scriptor, & veri incuriosus vet

ignarus; iudicio legatur tamen
dabit quod iuuet. Et hæc de
Romana Historia habe.

Quarta superest *Barbarica*; *Quarta & ultimæ pars Historia.*
quid nisi lacinia & spolium ab
illa veste? Nam hanc appello
& intelligo, cum scisso fracto-
que imperio; maior pars ad
Gallos, Germanos, Turcas iuit,
& alternatim hucusque man-
sit. Nec enim Gothos, Hunnos,
Vandalos, Scythas, aut illam fe-
cem huc includo, quæ ma-
neat in *Media* aut *Nova Ro-*
mana, & ijs inserta nempe
legetur. Faciunt huc propriè
tamen *Iornandes*, *Procopius*, *A-*
gathias, & si qui tales: Sed
meam hanc *Barbaricam*, varij
scripsere, atque ipsi ferè bar-
bari, etsi nonnulli haud barba-
rè, extanque Germanici, Gal-
lici, Polonici, Britannici scripto-
res in vnum corpus nuper de-
corè & vtiliter conducti ac vul-
gati. Quos inter nunc singula-
riter

98 *De fructuosa ratione*
riter eminent Petrus Maffæus,
Famianus Strada, & Albertus
Koialouicz. Tum qui Florum
imitati Galliæ, & Poloniæ Hi-
storias compendio ediderunt,
Petrus Bertault, & Ioannes Pa-
storius. Sunt & *Annales à P.*
Pythæo editi: & quotidie hu-
iusce argumenti prodeunt, iu-
dicio eligendi. Scripsit & *Caro-*
lus Sigonius de Regno Italiæ,
quod huc facit; & *Io. Leuncla-*
uius, Turcica, vterque mihi
bonus & laudatus. Quid omit-
to? *Laonicus Chalcocondylas*
se suggerit, in Turcicis Græ-
cisque legendus, item *Guliel-*
mus Tyrius, & alij in transma-
rinis sacrisque bellis. modo in
legendo præscriptus ordo ser-
uetur, ne confusa & vaga lectio
sit, aut defultoria & interrump-
ta, quod plerisque euenit, qui
velut ex equo in equum se
traijciunt, ab hoc scriptore in
alium, ab isto argumento in
aliud

aliud, momentaneæ voluptatis tantum causa, & vt tempus modo suum, imò & se, fallant.

CAPVT XIV.

*Quid excerpendum ex historijs & quomodo in Memorialibus libellis recon-
dendum.*

Quid historia sit, quoti-
plex, & quam utilis ad
omnem vitam, diximus, nunc
qua industria & cura sit legen-
da breuiter, vt & alia ex Lip-
sio, adferemus, quia in ea
omnis est legentium fructus,
cui assequendo lectionem ip-
sam non sufficere scito, ne re-
peritam quidem, imò nec in-
felicissima memoria: sed opus
esse *Execrptis* quibusdam &
Notis rerum verborumque
singulariū, quas imitemur: quæ
excerpta Memorialibus libel-

100 De fructuosa ratione
lis, tamquam arario, contineri
velim, vnde sermonis illæ opes
per tempus & ad vsum pro-
mantur. Duo itaque in legen-
dis Historicis specto, siue exigo
Attentionem & Electionem, id
est, non suspensum aut attoni-
tum te habeat tantum nouitas
aut magnitudo euentuum. sed
stupor quidam & admiratio,
vt insistas & inquiras, cui rei
hoc facere possit, & ecquæ v-
sû sui præbere. Mora hic inter
legendum & tarditas, fateor:
sed nimirum, dicto veteri *Nul-
la res potest esse eadem, festi-
nata simul & examinata: nec
esse quidquam omnium, quod
habeat laudem diligentie, sin ul-
gratiam celeritatis*. Tarda igi-
tur, & quære, cum repperisti,
cum sit *Electio*: id est, vt stylum
cepas & excerpas, & velut ar-
nonam in horrea quædam re-
ponas. Ea distincta etiam sint,
& iam antè libri parati, meo

Quid in le-
gendis Hi-
storicis spe-
ctandum.

iudicio, quattuor: in quos, quid
 quid eligis, conferas & tuto de-
 ponas. Nam memoriæ suæ qui
 credit tantùm: quid agit? non
 dicam nihil, sed in breue, pro-
 ficit; nec vlla ea tam vasta, ca-
 pax, tenax est, quæ varia ista
 cum fide afferuet & reddat.
 Trade libris, in quo labor ali-
 quis, & iterùm in legendo re-
 mora; sed, mihi crede, utilis, si
 quidquam in omni ratione
 studiorum. Libri isti quattuor,
 totidem titulos habeant re-
 rum, quas præcipuè in Historijs
 notes, MEMORABILIVM, RI-
 TVALIVM, CIVILIVM, MO-
 RALIVM.

Quattuor
 libri habē-
 di pro notis
 dis excer-
 ptis.

Quid Memorabilia? Res, de-
 signo magnas, & cum admi-
 ratione aut motu legendas, siue
 audiendas: vt est notabilis Po-
 tentia alicuius Regis aut popu-
 li Opera vel Opes. Prodigia, &
 noui aut insoliti Euentus. Vno
 verbo quidquid nō obuiuium,

&

102 De fructibus rationis
& magnitudine vel raritate se
commendat.

Ritualia autem, quæ perti-
nent ad instituta ritusq; vete-
res, siue quos in publico, siue
in priuato vsurpabant. Alios
enim istos Orientales, Græci,
Romanique habuerunt: & ab
ea notitia, serua omnis depen-
det intelligentia veterum scri-
ptorum.

At *Ciuilia* appellò, quæ ad
viam & regimen commune
faciunt, & hanc hominum iu-
re, & legibus deuinctam socie-
tatem.

Moralia denique, ea quæ
priuatim ad nos & vitam fo r-
mandam, virtutibus amicam,
vitijs alienam.

Quisque autem liber alios &
minores suos titulos habeat,
sub quibus siue *Sententiarum*,
siue *Exemplorum* seriem pone
quidquid ad singulos illos fa-
cit, quia Natura & Memoria

ordine & partitione ista gaudent. Vt, ille *Memorabilium*: Quomodo notādo Memorabilia in ea quæ attigi: nec nimis sane argumentum hoc patet. (vi morabilia de tamen pro exemplo *Admiranda Lapsij* sine De *Magnitudine Romana*; Latissime *Ritualium*. ac diuidamus in *Sacra* & *Profana*. *Sacra* omnia publica: continentque Deos, & eorum *Nomina*, item *Cognomina* tum *Insignia*, *Munia*, *Cultum* & *Templa*. Amplius, *Sacerdotes*, aliosque *ministros*: tum *Sacrificia ipsa*, *Hostias*, *Cerimonias* & *Ritus*: denique *Verba solennia* & formulas *precationum*, & quidquid illos aut ista spectat. Iam *Profana* sequuntur; atque ea duplicia, *Publica* & *Priuata*. Illa, quæ communiter omnes aut plures tangunt, & publicis legibus aut institutis continentur. vt *Magistratus* & singulorum *Munia* aut *Ornamenta*; vt *Senatus*,

104. De fructuosa ratione
tus, Militia. Prouincia, Prae-
fectura, Officia, & quidquid
istis adhæret. tum Leges, Iu-
dicia & eorum ratio. Supplicia,
Tormenta, Pœna? latiora de-
nique, Ludi, & Spectacula,
Triumphus. & Festi dies. Ad
Priuata venio, & ijs subiungo
Nuptias. Funera. Balnea,
Conuiuia, Vestes, Nummos, &
quæ longum sit complecti.

quo modo
Ciuilia.

Sequuntur & excipiunt Ci-
uilia: vtilissima pars ijs, quos
genus aut destinatio ad Rem-
publicam vocant. Is liber tres
partes habeat, antiqua & veris-
sima diuisione; status Regum,
Optimatum, Populi. In qua par-
te notes, & eò referas, quæ Fir-
mandæ sint, aut Vertendæ: &
hæc ipsa subtilius diuide, vt à
Lipfio in Politicis factum.

quo
modo

Postrema sunt Moralia, quo-
rum duæ partes, Virtutum &
Vitiorum. Velim & hæc dispo-
ordine litterarum; sed ita

vt *virtute* præeunte, cuique
bina sua *vitia* sint subiuncta.
Traho eodem etiam non *vitia*
propriè, sed *Affectus*; & *Cupi-*
dinum stirpes, *Spem*, *Metum*,
Gaudium, *Dolorem*, adnecto;
tum etiam *de Beata vita*, &
quidquid in *Ethicis* sedè suam
habet, Atque hæc sunt, quæ in
historijs obseruanda, doctissi-
mus *Lipsius* putauit, quantum
ad parandam copiam rerum,
& elegantiam styli, de quo ad-
huc pauca ex eodem, capite
sequenti, & iam ultimo.

CAPVT XV.

Quæ ad Stylum Oratorium
iuuandum aut comparan-
dum ex Historijs de-
cerpenda.

Vtilitates *Historiarum* in om-
ni vita, in omni scientia,
maximas percensuimus, & mo-
dum

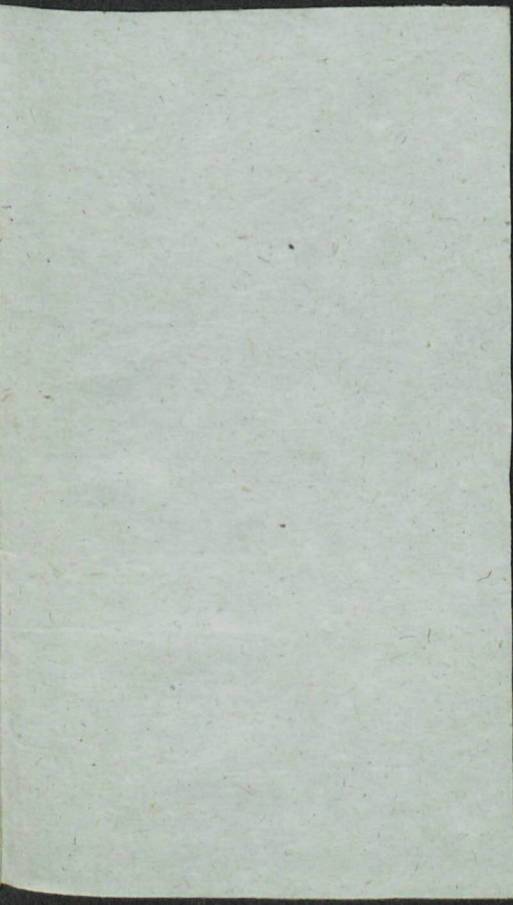
106 De fructuosa ratione
dum quo omnes, omnium re-
rum euentus notandi & excer-
pendi sint, explicuimus. Su-
perest, vt ostendamus quomo-
do liberè possit diligens lector,
vagari per scriptorum omne
genus, & flores ex omni prato
Historiarum carpere, ad Elo-
quentiæ hanc corollam.

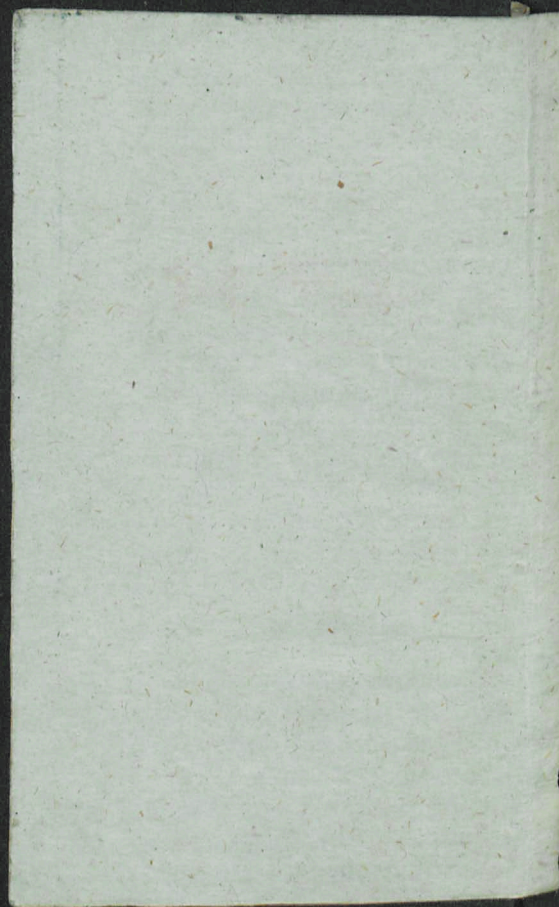
Duo libelli
habendi pro
stylo inuan-
do ex scri-
ptis Histori-

orum.
orum.

Habebit itaque duplices li-
bellos, vnum, quem *Ornamen-*
torum dixerim, alterum, quem
Diſtionis. In primo, distinctè &
per capita alphabeto connota-
ta collocauerim *Similitudines*,
Allegorias, *Imagines*, *Acutiora*
dicta, *Sententias*, & si qua illu-
stria eiusmodi lumina sermo-
nis, etiam ab Oratoribus peti-
ta. In secundo, ab omnibus; id
est, & à Grammaticis, & à Glos-
sarijs antiquis, atque Iurecon-
sultis *Phrasium & verborum*
elegantiam. Phrases quidem
notari velim, quæcumque in-
uiores aut nitidiores occur-

20122.

